

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดระยอง มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา สถานการณ์และการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ ศึกษาถึงศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ เพื่อนำไปศึกษา และประเมินผลการดำเนินการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ

ผลการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และเป็นไปตามวัตถุประสงค์การศึกษา และตามขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วย

4.1 สถานการณ์และการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพร สมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

- 4.1.1 บริบทของสวนสมุนไพรฯ
- 4.1.2 การจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ
- 4.1.3 การจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรฯ กับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4.1.4 การจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรฯ กับแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix)

4.2 ศึกษาถึงศักยภาพ ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

- 4.2.1 ศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคทางด้านพื้นที่
- 4.2.2 ศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคทางการจัดการ
- 4.2.3 ศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคทางด้านกิจกรรมและกระบวนการ
- 4.2.4 ศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคทางด้านองค์กร

4.3 เพื่อศึกษา และประเมินการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

4.3.1 การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านพื้นที่

4.3.2 การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการจัดการ

4.3.3 การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านกิจกรรม และกระบวนการ

4.3.4 การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านองค์กร

4.3.5 ประเมินผลการดำเนินการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.1 สถานการณ์และการจัดการท่องเที่ยว ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

4.1.1 บริบทของสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1) ประวัติความเป็นมาของสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรของชาติให้เกิดประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลัง ปตท. จึงได้จัดทำสวนสมุนไพรขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศไทย เมื่อปี 2527-2528 ณ บริเวณศูนย์ บำรุงรักษาและบ้านพักพนักงาน ตำบลมาบข่า กิ่งอำเภอนิคมน้ำอ้น จังหวัดระยอง บนเนื้อที่ ประมาณ 60 ไร่ โดยรวบรวมสมุนไพรพันธุ์ต่างๆ ที่แพทย์แผนโบราณเคยใช้ได้ผล มาปลูกไว้ให้ได้ มากที่สุด และได้โน้มเกล้าฯ ถวายสวนสมุนไพรแห่งนี้แด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงใช้ประโยชน์ตามพระราชอัธยาศัย พร้อมทั้งได้รับพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานนามว่า “สวนสมุนไพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ตั้งแต่วันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา

จวบจนวารดิถีอันเป็นสิริมงคล เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา เมื่อปี 2548 ปตท. ได้ดำเนินการพัฒนา สวนสมุนไพร ปรับปรุงอาคารเฉลิมพระเกียรติ ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบสวน ให้เป็นแหล่ง ภูมิปัญญาอเนกประสงค์ที่สร้างความร่วมมือร่วมใจของประชาชนทั่วไป พนักงาน และชุมชนรอบข้างสามารถใช้ประโยชน์จากสวนแห่งนี้ได้อย่างมีความสุขและสะดวกสบาย ภายใต้นโยบาย มติการเรียนรู้ด้านสมุนไพรอย่างสนุกสาน) เพิ่มคุณค่าในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ที่จะสร้างเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ชุมชน สังคมไทย บนวัตถุประสงค์สำคัญ หลัก 4 ประการคือ

- 1) เป็นศูนย์รวมแห่งการเรียนรู้สมุนไพรรักษาภูมิปัญญาไทย
- 2) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 3) เป็นสื่อกลางในการร่วมส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของสมุนไพรไทย และการมีส่วนร่วมในการสืบสานสมุนไพรไทยอันเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของไทยอย่างยั่งยืนสืบไป และ
- 4) เป็นสวนสาธารณะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

2) สภาพภูมิศาสตร์

สภาพภูมิศาสตร์พื้นที่โครงการบ้านพักพนักงาน ปตท. โรงแยกก๊าซธรรมชาติ บ้านมาบฉ่า จังหวัดระยอง เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ มีสภาพเป็นสวนป่าปลูกต้นไม้โตเร็วหลายชนิด โดยส่วนใหญ่มีการเจริญเติบโตค่อนข้างดี มีระบบนิเวศวิทยาของป่าปลูกที่ดี ซึ่งสังเกตได้จากจอมปลวกที่มีทั่วไปในพื้นที่โครงการ มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ อยู่ในสภาพที่ดี แม้จะมีอายุกว่า 20 ปีแล้ว แสดงให้เห็นว่าพื้นที่โครงการมีการบริหารจัดการ และดูแลรักษาพื้นที่เป็นอย่างดี

สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ บ้านพักพนักงาน ปตท. โรงแยกก๊าซธรรมชาติ บ้านมาบฉ่า จังหวัดระยอง พิกัดที่ ละติจูด 12 46 ลติดา 06 พิลิดา ลองจิจูด 101 09 ลติดา 85 พิลิดา ของแผนที่ภูมิประเทศกรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1: 50,000 ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เคยเป็นสวนป่าเศรษฐกิจเก่า ขนาด 450 ไร่ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 500 เมตร สภาพพื้นที่โดยรวมสังเกตได้ว่ามีความต่างระดับกันอยู่บ้างไม่มากนัก ระดับถนนภายในกับพื้นที่ในบางบริเวณ รวมไปถึงขอบบ่อน้ำในสวนสมุนไพรฯ ด้านติดรั้วและด้านติดสวน ที่แสดงให้เห็นถึงความต่างระดับกันของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน โดยด้านติดถนน 3191 จะมีความลาดชันที่สูงกว่า ด้านที่ติดกับถนนภายในบ้านพักพนักงาน ปตท. และเอียงจากด้านอาคารสำนักงานไปยังด้านสวนผ่านทางด้านทิศใต้ แต่อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมแล้วจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ค่อนข้างราบ มีความลาดชันต่ำ และมีความต่างระดับไม่มากนัก ในปัจจุบันเหลือบริเวณที่เป็นพื้นที่ที่ยังคงเป็น สวนยางอยู่เพียง 10 ไร่ นอกจากนั้นได้รับการพัฒนาเป็นพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ

3) การเข้าถึงพื้นที่สวนสมุนไพรฯ

สามารถเข้าถึงพื้นที่สวนสมุนไพรฯ ได้โดยรถยนต์และจักรยานยนต์ จากทางหลวงจังหวัดสาย 3191 โดยตรง ทั้งนี้พื้นที่โครงการไม่มีรถประจำทางผ่าน มีประตูทางเข้าหลักอยู่ 2 ด้าน พร้อมป้อมยามประจำ แต่เปิดใช้เป็น ทางเข้า-ออก เพียง 1 ด้านทางทิศใต้ ส่วนประตูทางทิศเหนือ

ใช้เป็นทางออกเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ประตูที่ใช้เป็น ทางเข้า-ออก มีความสัมพันธ์กับ ตำแหน่ง เกาะกลางถนนที่ทำให้สามารถเลี้ยว เข้า-ออก พื้นที่สวนสมุนไพรมฯ ได้สะดวก ซึ่งสามารถเดินทาง เข้าถึงพื้นที่สวนสมุนไพรมฯ ได้ด้วยเส้นทางต่างๆ ดังนี้

1. การเดินทางไปตามถนนทางหลวงหมายเลข 36 (บายพาส) จากกรุงเทพฯ โดยมี จุดเริ่มต้นตรงจุดสิ้นสุดทางด่วนด้านเฉลิมนคร อำเภอบางนา ผ่าน อำเภอบางพลี จนมาถึง กม.ที่ 140 อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 36 (บายพาส) จากนั้น เดินทางไป จังหวัดระยองมาถึงแยกมาบข่าเลีย้วขวาประมาณ 800 เมตร สวนสมุนไพรมจะอยู่ขวามือ

2. สายมอเตอร์เวย์เริ่มต้นที่ถนนพัฒนาการ เขตประเวศกรุงเทพฯ จะสิ้นสุดที่ จังหวัดชลบุรีระยะทาง 75 กม. จากนั้นใช้ทางหลวงหมายเลข 36 (บายพาส) อีก 100 เมตร จะถึง แยกมาบข่าเลีย้วขวาประมาณ 800 เมตร สวนสมุนไพรมจะอยู่ขวามือ

3. เดินทางมาจากจันทบุรี หรือในตัวเมืองระยอง ใช้ถนนสาย 36 (บายพาส) วิ่งตรงมาประมาณ 15 กม. ถึงแยกมาบข่าเลีย้วซ้ายเข้ามาประมาณ 800 เมตร สวนสมุนไพรมจะอยู่ ขวามือ

4) การใช้ที่ดินโดยรอบสวนสมุนไพรมฯ

การใช้ที่ดินโดยรอบสวนสมุนไพรมฯ พื้นที่โดยรอบสวนสมุนไพรมฯ เป็นถนนลาดยาง รอบพื้นที่สวนสมุนไพรมฯ ถัดจากถนนลาดยางเป็น คูน้ำ และรั้วเหล็กตามลำดับ ด้านหน้า สวนสมุนไพรมฯ ติดกับถนนทางหลวงสาย 3191 โดยฝั่งตรงถนนข้าม เป็นพื้นที่เอกชนที่ใช้ ในการทำการเกษตร

ด้านทิศเหนือติดพื้นที่เอกชนที่เป็นที่อยู่อาศัยบางผสมกับการทำการเกษตร ซึ่งมีการ คัดแปลงพื้นที่เพื่อทำการเกษตร พืชที่พบในการทำการเกษตรบริเวณทางด้านทิศเหนือ คือสวนยางและ มันฝรั่ง ซึ่งมีการทำแปลงเกษตรสลับกับบ้านเรือนประชาชน

ทิศใต้เป็นพื้นที่เอกชนที่เป็นสนามฝึกตีกอล์ฟ ซึ่งเป็นสนามกอล์ฟที่ก่อสร้างมานาน และปัจจุบันมีสภาพทรุดโทรม แต่ยังเปิดให้บริการฝึกซ้อมตามปกติ

ทิศตะวันออก ติดถนนทางหลวงสาย 3191 ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ที่สะดวก รวดเร็ว และสะดวกสบายที่สุด ในการเดินทางเข้าถึงสวนสมุนไพรมฯ

ทิศตะวันตกเฉียงเหนือติดกับพื้นที่ และถนนภายในบ้านพักพนักงาน ปตท. โดยฝั่ง ตรงข้ามถนนเป็นอาคารกีฬา อาคารสโมสร และศูนย์อาหาร ซึ่งเป็นพื้นที่ใช้สอยของบ้านพัก พนักงาน ปตท.

5) พืชพันธุ์

การปลูกต้นไม้ใหญ่ในบริเวณบ้านพักพนักงาน ปตท. และบริเวณรอบ ๆ พื้นที่สวนสมุนไพรฯ ใช้การปลูกในลักษณะที่เป็นกริดตารางที่มีระยะห่างเท่าๆ กัน สร้างให้เกิดบรรยากาศแบบสวนป่าทั่วทั้งพื้นที่ มีความร่มรื่น ซึ่งประกอบไปด้วยพืชที่โตเร็ว และพืชดอกสวยงามหลากหลายชนิด ยกเว้นบริเวณภายในสวนสมุนไพร ที่มีการปลูกพืชสมุนไพรหลากหลายชนิด ส่วนในบริเวณที่พักอาศัยจะมีการปลูกต้นไม้ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้การปลูกแบบสวนป่าจะเป็นการใช้พันธุ์ไม้โตเร็วชนิดเดียวกันปลูกเป็นกลุ่ม โดยการปลูกพันธุ์ไม้ที่แตกต่างกันจะทำให้มีระยะห่างระหว่างต้นแตกต่างกันตามไปด้วย ทำให้เกิดเป็นป่าปลูกชนิดต่าง ๆ กัน ซึ่งโดยส่วนมากจะเป็นไม้โตเร็วที่ผลัดใบ เช่น ป่าประดู่ ป่าหางนกยูงฝรั่ง คุณ นนทรี กระจับปี่ เป็นต้น โดยมีบางบริเวณที่ปลูกเป็นป่าสักและ ป่ามะฮอกกานี พื้นที่สวนป่าเศรษฐกิจเก่าประมาณ 10 ไร่ จะอยู่ทางด้านทิศเหนือติดกับส่วนที่เป็นอาคารสำนักงาน

พืชพันธุ์ที่ปลูกมีการดูแลรักษาค่อนข้างดี อย่างไรก็ตามพบว่าบริเวณสวนป่า ในส่วนที่ติดกับสนามกีฬา และสระว่ายน้ำของอาคารสโมสร มีสภาพที่ไม่ค่อยสมบูรณ์ แคระแกรน ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาในเรื่องคุณภาพของดิน การปลูกไม้ผลัดใบในปริมาณที่มาก ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องใบไม้ร่วงที่ต้องมีการเก็บกวาดอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งขาดร่มเงาในฤดูที่ต้นไม้ผลัดใบอีกด้วย สำหรับการปลูกต้นไม้ในส่วนของที่พักอาศัย จะมีการปลูกไม้ผลัดใบ ปะปนกับการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ซึ่งการดูแลรักษาในส่วนนี้จะต่ำกว่าในบริเวณอื่น ๆ จึงทำให้เกิดความไม่สวยงามในบางบริเวณ

6) สภาพดิน

พื้นที่โดยส่วนมากมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ มีธาตุอาหารที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของพืชพันธุ์น้อย ผลการเจาะสำรวจคุณภาพดินของดินในพื้นที่จำนวน 18 จุด โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 2 กรมพัฒนาที่ดิน พบว่า ดินส่วนใหญ่มีฤทธิ์เป็นกรด อยู่ในช่วงตั้งแต่กรดเล็กน้อยไปจนถึงกรดรุนแรง มีฟอสฟอรัสต่ำถึงต่ำมาก ในขณะที่มีโปแตสเซียมสูงถึงสูงมาก ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึงได้มีการแนะนำให้ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ร่วมกับปุ๋ยเคมีที่มีธาตุไนโตรเจน และธาตุฟอสฟอรัสเป็นหลัก และแก้ไขปัญหาคือความเป็นกรดของดิน โดยใส่ปูนขาวให้เหมาะสมกับสภาพของดินในแต่ละบริเวณ

7) ระบบสัญจรในพื้นที่สวนสมุนไพรฯ

ระบบสัญจรบริเวณรอบๆ สวนสมุนไพรฯ ถนนหลักเป็นถนนคอนกรีต ที่เชื่อมต่อกันเป็นโครงข่าย ในลักษณะที่เป็นระบบกริด เดินรถได้ 2 ทาง มีความกว้างประมาณ 8 เมตร แบ่งพื้นที่ภายในบ้านพักพนักงาน ปตท. ออกเป็นส่วนต่าง ๆ ตามลักษณะการใช้งานอย่างชัดเจน โดยมีถนนบริการกว้างประมาณ 4 เมตร ตัดเลียบไปตามริมรั้ว เป็นวงบรรจบ รอบ ๆ พื้นที่บ้านพัก ทั้งนี้ มีตำแหน่งป้อมยามรักษาการณ์ย่อย ๆ กระจายบนถนนบริการทั้งหมด 5 จุด คือ บริเวณทางเข้า-ออก ทั้ง 2 ประตู บริเวณเรือนเพาะชำ บริเวณบ้านพัก และบริเวณสวนป่า เนื่องจากพื้นที่บ้านพัก เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ใช้รถยนต์เป็นพาหนะ จึงทำให้มีทางเดินเท้าเฉพาะเพื่อให้เดินเท้าได้สะดวก แต่จะมีเฉพาะบางบริเวณที่ไม่สามารถเดินทางเข้าถึงได้ด้วยเส้นทางเดินเท้า เช่น บริเวณที่เชื่อมต่อระหว่างอาคารสำนักงานไปยังเรือนเพาะชำผ่านลานจอดเฮลิคอปเตอร์ บริเวณที่เชื่อมต่อระหว่างอาคารสำนักงานไปยังอาคารสโมสรและไปยังบริเวณส่วนบ้านพักพนักงาน และทางเดินเท้าเลียบสวนสมุนไพรฯ เท่านั้น ส่วนระบบสัญจรภายในบริเวณสวนสมุนไพรฯ มีถนนคอนกรีต ความกว้างประมาณ 4 เมตร และทางเดินเท้า ความกว้างประมาณ 2 เมตร นอกจากนี้ยังมีการสร้างสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินชมอย่างเพลิดเพลินด้วยบ่อน้ำขนาดใหญ่ น้ำพุ หรือแปลงดอกไม้ขนาดใหญ่ที่มีสีสันสวยงาม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นต้น

8) การจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ

พื้นที่บ้านพักพนักงาน ปตท. ถูกแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ อย่างชัดเจนตามลักษณะการใช้งาน โดยมีแนวถนนหรือกลุ่มอาคารเป็นตัวแบ่งขอบเขตของแต่ละพื้นที่ ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- ส่วนกลุ่มอาคารสำนักงาน ห้องประชุม ซ่อมบำรุง และสวนยางหรือสวนป่าเศรษฐกิจ
- ส่วนสวนสมุนไพรฯ และแปลงปลูกพืชสมุนไพร
- ส่วนกลุ่มอาคารสโมสร โรงยิม และสนามกีฬา
- ส่วนเรือนเพาะชำ โรงกรองน้ำ และหอเก็บน้ำ
- ส่วนลานจอดเฮลิคอปเตอร์ สนามพื้กอล์ฟ และพื้นที่จัดงานเทศกาล
- ส่วนบ้านพักรับรอง จำนวน 8 หลัง
- ส่วนบ้านพักเจ้าหน้าที่ จำนวน 15 หลัง
- ส่วนบ่อน้ำบาดาลเสีย และอาคารเก็บวัสดุ

- ส่วนสวนป่า และบริเวณหมักปุ๋ยธรรมชาติ
- ส่วนรักษาความปลอดภัย

ซึ่งในพื้นที่ส่วนของสวนสมุนไพร มีการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอย ออกเป็นส่วนต่าง ๆ อย่างชัดเจนตามลักษณะการใช้งาน ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- อาคารพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการสวนสมุนไพร (อาคาร A-B-C)
- อาคารอเนกประสงค์ (อาคาร D)
- พื้นที่สวนสมุนไพร

9) ระบบสาธารณูปโภค

พื้นที่สวนสมุนไพรในปัจจุบันมีระบบสาธารณูปโภคที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ระบบ

- ระบบน้ำ

ที่ต้องมีการชื้อน้ำดิบจากหน่วยงานเอกชนเข้ามาเพื่อผลิตเป็นน้ำประปา แล้วเก็บไว้ในหอเก็บน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเป็นน้ำใช้ในการอุปโภค สำหรับน้ำที่ใช้รดน้ำต้นไม้ในพื้นที่สวนสมุนไพร และพื้นที่บ้านพัก ปตท. จะใช้น้ำดิบโดยตรง โดยน้ำดิบบางส่วนจะถูกนำมาเก็บพักไว้ในบ่อน้ำในสวนสมุนไพร ซึ่งจะใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับรดน้ำต้นไม้ในสวนสมุนไพร ที่ใช้ระบบรดน้ำแบบสปริงเกอร์ บ่อน้ำที่ถูกขุดขึ้นมา มีรูปทรงอิสระ ไม่ชัดเจน มีขนาดความกว้างประมาณ 19 เมตร ความยาวเฉลี่ยประมาณ 45 เมตร และลึกประมาณ 2 เมตร สามารถเก็บรักษาน้ำไว้ที่ความจุประมาณ 1,500 ลูกบาศก์เมตร สำหรับรดน้ำต้นไม้ในสวนสมุนไพร

- ระบบไฟฟ้าและแสงสว่าง

มีการต่อเสาไฟฟ้าแรงสูงเข้ามาในพื้นที่บ้านพักพนักงาน ปตท. สำหรับใช้ในการติดตั้งไฟฟ้า ให้แสงสว่าง และปั้มน้ำต่าง ๆ ในบริเวณบ้านพักพนักงานปตท. และบริเวณสวนสมุนไพร โดยบริเวณสวนสมุนไพร จะทำการเดินสายไฟฟ้าใต้ดิน เพื่อไม่ให้เป็นการทำลายทัศนียภาพภายในบริเวณสวนสมุนไพร

- ระบบรักษาความปลอดภัย

ในพื้นที่บ้านพักพนักงาน ปตท. มีรั้ว โปรงล้อมรอบ มีตำแหน่งป้อมยามรักษาการณ์ทั้งสิ้น 5 จุด ตั้งอยู่บริเวณประตูหลัก 2 จุด และกระจายตัวบนถนนบริการอีก 3 จุด โดยมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเฝ้าประจำ 2 ผลัด ผลัดละ 12 คน ตลอดเวลา รวมทั้งมีการติดตั้งไฟฟ้าให้แสงสว่างริมรั้ว ตามแนวถนน และบริเวณที่มีการใช้งานในเวลากลางคืนอย่างทั่วถึง นอกไปจากนี้ยังมีระบบการควบคุมคน และรถยนต์ที่ เข้า-ออก ภายในพื้นที่ โดยการแลกบัตรประจำตัว และมีการทำบัตรสมาชิกให้แก่ผู้ที่เข้ามาพักผ่อน หรือเล่นกีฬาอย่างสม่ำเสมออีกด้วย

10) มุมมองของพื้นที่สวนสมุนไพร จากภายนอก

เมื่อมองจากภายนอกสามารถบอกถึงอาณาเขตของพื้นที่สวนสมุนไพร ได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นแนวพื้นที่ที่มีพืชพันธุ์ และสีต้นสวยงาม แตกต่างจากพื้นที่โดยรอบอย่างสิ้นเชิง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมองจากภายนอกไม่สามารถมองเห็นถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในได้ เพราะปริมาณต้นไม้ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก

4.1.2 การจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพร

การจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพร แบ่งการดำเนินงานบริหารจัดการ ตามเงื่อนไขสัญญาระหว่างบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด และ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระหว่างวันที่ 23 พฤศจิกายน - 31 ธันวาคม 2549

ระยะที่ 2 ระหว่างวันที่ 1 มกราคม - 31 ธันวาคม 2550

การดำเนินงานบริหารจัดการจะแบ่งพื้นที่ดำเนินการออกเป็น 3 ส่วนกลุ่มอาคารคือ

ส่วนที่ 1 อาคารพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการสวนสมุนไพร ปตท. (อาคาร A-B-C)

เปิดให้บริการวันอังคาร - วันอาทิตย์ (9.00 - 16.00 น.) หยุดวันจันทร์

ส่วนที่ 2 อาคารอเนกประสงค์ (อาคาร D)

เปิดให้บริการวันอังคาร - วันอาทิตย์ (9.00 - 19.00 น.) หยุดวันจันทร์

ส่วนที่ 3 พื้นที่สวนสมุนไพร

เปิดให้บริการวันอังคาร - วันอาทิตย์ (9.00 - 16.00 น.) หยุดวันจันทร์

ขอบเขตการดำเนินงานบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ประกอบด้วยงาน 3 หมวดหลักคือ

หมวดที่ 1 การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ และสวนสมุนไพร

หมวดที่ 2 การบริหารจัดการร้านอาหาร/ร้านขายของที่ระลึก/ห้องนวดเพื่อสุขภาพ

หมวดที่ 3 การบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ

1.1) การดำเนินงานระยะที่ 1 (ระหว่างวันที่ 23 พฤศจิกายน - 31 ธันวาคม 2549)

- การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์และสวนสมุนไพรฯ

บริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด สรรหาและอบรมบุคลากรตามโครงสร้างการจัดการ ประกอบด้วย ผู้จัดการ 1 คน และเจ้าหน้าที่ 21 คน วางแนวทางการบริหารจัดการ ด้านการนำชม บริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด จัดทำบทนำชมนิทรรศการ กำหนดเวลาและเทคนิคการนำชมในแต่ละโซนการจัดแสดงนิทรรศการ อบรมเจ้าหน้าที่นำชมทั้งด้านบุคลิกภาพ เทคนิคการนำเสนอ ก่อนประจำการ (ระหว่างวันที่ 11 - 18 ธันวาคม 2549) นำเจ้าหน้าที่ศึกษาดูงานมหกรรมพืชสวนโลก ที่จังหวัดเชียงใหม่ ทดสอบการนำชมเสมือนจริง (Run Through) และปรับปรุงแก้ไข โดยเริ่มให้บริการนำชมตั้งแต่วันที่ 23 พฤศจิกายน 2549

- การบริหารจัดการร้านอาหาร/ร้านขายของที่ระลึก/ห้องนวดเพื่อสุขภาพ

การจัดการร้านอาหาร บริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ทำการตกแต่งร้าน ตั้งชื่อร้าน กำหนดรายการอาหารเพื่อสุขภาพ และคัดเลือกผู้ขายจาก 25 ชุมชน
การจัดการร้านขายของที่ระลึก บริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ทำการตกแต่งร้าน จัดซื้อสินค้าเข้าร้าน 5 หมวดได้แก่ หมวดสุขภาพ/เสริมสุขภาพ หมวดความงาม หมวดสินค้าอุปโภค-บริโภค หมวดหนังสือสมุนไพร/CD หมวดหัตถกรรมพื้นบ้าน และทำการออกแบบ รวมทั้งผลิตสินค้าหมวด Corporate Image “สินค้าสื่อภาพลักษณ์องค์กร” (สินค้าหมวดที่ 6) ตามเงื่อนไขสัญญา

การจัดการห้องนวดเพื่อสุขภาพ บริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ทำการตกแต่งห้องนวดให้สะอาด ถูกสุขลักษณะ ตกแต่งให้มีบรรยากาศผ่อนคลาย คัดเลือกผู้ให้บริการนวดที่มีมาตรฐาน ได้รับประกาศนียบัตรหลักสูตรอบรมนวดไทย จากกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

ทั้งนี้ เนื่องจากส่วนบริการทั้งหมดเป็นพื้นที่สำหรับกองอำนวยการรับเสด็จฯ จึงยังไม่มีกิจกรรมการให้บริการและกิจกรรมการขายแต่อย่างใด

- การบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ

บริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ทำการเสนอแผนครั้งแรกในเดือนธันวาคม 2549 ซึ่งประธานตรวจจ้างมีความเห็นให้ชะลอการดำเนินงานในส่วนนี้ และปรับเปลี่ยนแผนเพื่อเสนอภายหลังงานรับเสด็จฯ

1.2) การดำเนินงานระยะที่ 2 (ช่วงแรก ระหว่างวันที่ 1 - 25 มกราคม 2550)

การดำเนินงานโครงการสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในช่วงนี้พื้นที่ของโครงการสวนสมุนไพรฯ อยู่ภายใต้เงื่อนไขการเตรียมการรับเสด็จ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยได้รับทราบนโยบายจากการประชุมเตรียมการรับเสด็จเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549 ให้ปิดการให้บริการเพื่อเตรียมการรับเสด็จ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเนื่องในวโรกาสเปิดอาคารเฉลิมพระเกียรติ 50 พรรษา ณ โครงการสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างเป็นทางการ ในวันที่ 25 มกราคม 2550 เพื่อเตรียมความพร้อมทางด้านการปรับปรุงสถานที่ล่วงหน้า โดยหน่วยงานราชการและหน่วยงานสำนักงานของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

ดังนั้น ทางโครงการสวนสมุนไพรฯ จึงไม่สามารถเปิดรองรับคณะบุคคลภายนอกทั่วไปที่เข้ามาเยี่ยมชม ในช่วงวันที่ 21 ธันวาคม - 25 มกราคม 2550 ได้ (ยกเว้นบางคณะที่ได้มีการนัดหมายก่อนหน้าแล้ว) การดำเนินงานด้านการบริหารจัดการเดิมจึงได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขดังกล่าว

ด้านการสนับสนุนการจัดการนำชมของทีมยูวมัคคุเทศก์ ส่วนมวลชนสัมพันธ์ กำหนดให้มียูวมัคคุเทศก์จำนวน 20 คน โดยให้การอบรมความพร้อมในการเป็นผู้นำชมสำหรับโครงการสวนสมุนไพรฯ และเพื่อให้ทันการต้อนรับ พิธีเปิดอาคารเฉลิมพระเกียรติ 50 พรรษา ได้กำหนดให้เป็นวันที่ 20 มกราคม 2550 โดยใช้เวลาฝึกอบรมทั้งภาคเช้า และภาคบ่าย รวมเวลาอบรม 6 ชั่วโมง

ทำการปรับปรุงสถานที่ ตกแต่งภายในอาคารเพิ่มเติม เพิ่มพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในห้องประชุม A เคลื่อนย้ายโต๊ะประชุม เพื่อจัดเตรียมเป็นห้องรับรอง จัดแบ่งโครงสร้างบุคลากรเข้าร่วมงานเตรียมการ และงานวันรับเสด็จฯ

1.3) การดำเนินงานระยะที่ 2 (ระหว่างวันที่ 26 มกราคม - 30 เมษายน 2550)

เป็นการบริหารจัดการตามเงื่อนไขสัญญาโดยแบ่งตามหมวดงาน ดังนี้

- การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์และสวนสมุนไพรฯ

การจัดการหลักคือ กิจกรรมนำชม ซึ่งบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ได้ตั้งเป้าหมายตามเงื่อนไขสัญญา โดย ในปี 2550 ต้องบริหารจัดการให้มีผู้เข้าเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ ไม่ต่ำกว่า 55,000 คน

จำนวนผู้เข้าเยี่ยมชม ระหว่างวันที่ 26 มกราคม - 30 เมษายน 2550 มีจำนวนทั้งสิ้น 22,402 คน คิดเป็น 40.73% จากเป้าหมายทั้งปี (55,000 คน)

- การบริหารจัดการร้านอาหาร/ร้านขายของที่ระลึก/ห้องนวดเพื่อสุขภาพ

การจัดการร้านอาหาร แบ่งพื้นที่ขายออกเป็น 5 ร้าน ขายอาหาร 3 ประเภท คือ ร้านอาหารหลัก 3 ร้าน ได้แก่ ร้านอิมอร้อย จากชุมชนบ้านบน ขายขนมจีนเพื่อสุขภาพ ร้านอิมรส จากชุมชนบ้านล่าง ขายข้าวแกง ร้านอิมเอม จากชุมชนบ้านเพลง ขายก๋วยเตี๋ยวหมูต้มยำ ก๋วยเตี๋ยวหมูน้ำตก ร้านอาหารว่าง 1 ร้านคือ ร้านไอกรุ่น จากชุมชนบ้านบน ขายอาหารว่าง และกาแฟ ร้านขายน้ำสมุนไพร 1 ร้านคือ ร้านอิมใจ จากชุมชนมาบข่า และร้านขายเครื่องดื่มและน้ำผลไม้ปั่น 1 ร้าน จากชุมชนห้วยโป่งใน

การจัดการร้านขายของที่ระลึก มีการบริหารจัดการขาย สั่งซื้อสินค้าอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีสินค้าพร้อมที่จะจำหน่ายเสมอ ซึ่งสินค้าที่ขายดีเป็นอันดับ 1 คือ สินค้าหมวด Corporate Image

การจัดการห้องนวดเพื่อสุขภาพ จัดให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการนวดในวันธรรมดา 2 คน และวันเสาร์-อาทิตย์ 3-4 คน และแพทย์แผนไทยประจำวันเสาร์-อาทิตย์ เพื่อให้คำแนะนำแก่ผู้เข้ารับบริการ

- การบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ

นอกเหนือจากนิทรรศการ และสวนสมุนไพรฯ ที่จัดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แล้วนั้น สิ่งที่เราไม่ได้คือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ รวมไปถึงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย

การจัดกิจกรรมแนะนำสวนสมุนไพรฯ สื่อประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ (Road Show) ซึ่งมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มคือ กลุ่มนักเรียน/ครู-อาจารย์ กลุ่มชุมชน และกลุ่มเฉพาะ โดยมีเป้าหมายตามเงื่อนไขสัญญาการจัดกิจกรรม Road Show กับทั้ง 3 กลุ่มเป็นจำนวน 20, 15 และ 10 ครั้ง ตามลำดับ การดำเนินงานระหว่างวันที่ 26 มกราคม-23 เมษายน 2550 ที่ผ่านมา สามารถจัด Road Show กับกลุ่มนักเรียนได้ 7 ครั้ง (ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 810 คน) กลุ่มชุมชน 7 ครั้ง (ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 809 คน) และกลุ่มเฉพาะ 10 ครั้ง (ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 11,500 คน)

การจัดกิจกรรมภายในสวนสมุนไพรฯ เพื่อเผยแพร่ความรู้ (Activity Events) เงื่อนไขสัญญาการจัดกิจกรรมภายในสวนสมุนไพรฯ จำนวน 15 ครั้ง ซึ่งบริษัท แปลน โมทิฟ จำกัด ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมภายในสวนสมุนไพรฯ ตามแผนงาน 17 ครั้ง ดังนี้

ตารางที่ 1 กำหนดการในการดำเนินกิจกรรมของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ

กิจกรรม	กำหนดวัน - เวลา	รายละเอียด
กิจกรรมที่ 1 - 5	24 กุมภาพันธ์ - 23 มีนาคม 2550	กิจกรรมตามรอยเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กิจกรรมที่ 6	17 มีนาคม 2550	การประชุมเชิงปฏิบัติการ “การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้” ร่วมกับเครือข่ายโรงเรียน ชุมชน และหน่วยราชการ
กิจกรรมที่ 7 - 9	24 กุมภาพันธ์ - 5 พฤษภาคม 2550	ค่ายขบวนกรลูกยางนา
กิจกรรมที่ 10	มิถุนายน 2550	การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาบรรจุภัณฑ์”
กิจกรรมที่ 11-16	ระหว่างเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2550	ตลาดนัดสวนสมุนไพรฯ จำนวน 6 ครั้ง
กิจกรรมที่ 17	-	โครงการสวนสมุนไพรฯ ในโรงเรียน (ร่วมกับ อพสข.)

การดำเนินงานระหว่างวันที่ 26 มกราคม - 30 เมษายน 2550 ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมที่ 1 ถึงกิจกรรมที่ 9 แล้วเสร็จ โดย กิจกรรมที่ 1-5 ตามรอยเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีนักเรียนจากโรงเรียนในจังหวัดระยองเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวน 344 คน กิจกรรมครั้งที่ 7-9 ค่ายขบวนกรลูกยางนา มีนักเรียนจากโรงเรียนในจังหวัดระยอง รวมทั้งบุคลากรของพนักงาน ปตท. เข้าร่วมกิจกรรม เป็นจำนวน 131 คน

4.1.3 การจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรรฯ กับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรรสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างใกล้ชิด และมีความเห็นว่าสวนสมุนไพรรสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี นอกจากจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสมุนไพรรไทยอย่างครบวงจรแล้ว ยังสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ รวมไปถึงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อีกด้วย หากแต่การดำเนินงานในเบื้องต้นนั้น ผู้ดำเนินงานมุ่งความสำคัญไปที่เงื่อนไขสัญญาการจ้างงาน รวมไปถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามนโยบายของ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จึงทำให้การดำเนินงานและบริหารงานในส่วนขององค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความสำคัญไม่เต็มที่ และขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานจริง

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรรสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดขององค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านพื้นที่ พบว่า บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้มอบหมายให้ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ดำเนินการออกแบบ และวางแผน โครงการพัฒนาสวนสมุนไพรรสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรับปรุงอาคารเฉลิมพระเกียรติ และออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ฝั่งบริเวณสวนสมุนไพรรฯ ให้มีความสวยงามเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และวางแผนความคิดในการออกแบบพื้นที่อื่น ๆ เช่น ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ อาคารพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติ พื้นที่สวนสมุนไพรรฯ พื้นที่สวนป่า พื้นที่สวนเศรษฐกิจ และพื้นที่อื่น ๆ ให้สนับสนุนกิจกรรมของชุมชน และกิจกรรมการท่องเที่ยว

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดตามความต้องการของ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนดแนวความคิด ในการออกแบบเบื้องต้น ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต มีการวิเคราะห์ และประมวลผล เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบ แนวความคิดในการออกแบบ และการออกแบบภูมิทัศน์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการฯ รวมไปถึงการจัดทำแบบ และเอกสารประกอบ เพื่อแสดงผลการออกแบบ และเอกสารอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการก่อสร้าง

ผลจากการศึกษาออกแบบอย่างละเอียดทำให้แต่ละพื้นที่ของสวนสมุนไพรรสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์

เป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรไทย และมีความสวยงาม เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ที่มีเฉพาะในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีแห่งเดียวเท่านั้น

จากการศึกษาปัญหา และอุปสรรค ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านพื้นที่ พบว่า สภาพทางธรรมชาติภายในสวนสมุนไพรฯ นั้น ไม่ได้เป็นสภาพที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เป็นสภาพธรรมชาติเดิมที่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมแก่การรองรับการท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรไทย ดังนั้น โอกาสที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ และสัมผัสกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติจึงค่อนข้างเป็นไปได้ยาก หากแต่ตามสภาพธรรมชาติจริงก็ยังมีโอกาสที่จะเป็นไปได้ยากเช่นกัน ในการที่จะได้พบเห็น ได้ศึกษาเรียนรู้ สมุนไพรไทยหายาก หลากหลายชนิดในแหล่งเดียวกัน ซึ่งจุดนี้ถือเป็นจุดขาย หรือเป็นสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) หรือนับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ที่มีเฉพาะในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจให้เข้ามาท่องเที่ยวได้

2) องค์ประกอบด้านการจัดการ

จากการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการจัดการ พบว่า การออกแบบร่วมกันของ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ในโครงการพัฒนาสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างละเอียด มีการวางแผน และการออกแบบเป็นอย่างดี ทำให้เป็นการง่ายต่อการบริหารจัดการ เพราะมีการแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ออกจากกันอย่างเป็นสัดส่วน (Zoning) ดังนี้

- พื้นที่ส่วนกลุ่มอาคารสำนักงาน ห้องประชุม และซ่อมบำรุง
- พื้นที่สวนสมุนไพรและแปลงปลูกพืชสมุนไพร
- พื้นที่ส่วนเรือนเพาะชำ โรงกรองน้ำ และหอเก็บน้ำ
- พื้นที่สวนสวนป่าและบริเวณหมักปุ๋ยธรรมชาติ
- พื้นที่ส่วนบ่อบำบัดน้ำเสีย และอาคารเก็บวัสดุ
- พื้นที่ส่วนรักษาความปลอดภัย

- ลานจอดเฮลิคอปเตอร์ สนามพักกอล์ฟ และพื้นที่จัดงานเทศกาลต่าง ๆ
- พื้นที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบ้านพักเจ้าหน้าที่

ด้วยแนวคิดที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มีการจัดการ เฝ้าระวังให้กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวให้น้อยที่สุด โดยการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว และชี้แจงให้นักท่องเที่ยวทราบทุกครั้งก่อนที่เจ้านักท่องเที่ยวเข้าชมพื้นที่

จากการศึกษาปัญหา และอุปสรรค ในสวนสมุนไพรมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านพื้นที่ พบว่า เป้าหมายสำคัญหนึ่งที่บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้ทำสัญญากับบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ผู้รับประมวลการบริหารงาน คือ การประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในปี 2550 ไม่ต่ำกว่า 55,000 คน ทำให้แนวทางการบริหารงานมุ่งเน้นไปในเรื่องของการประชาสัมพันธ์เป็นอันดับแรก ซึ่งส่งผลให้เป็นกระแสนิยมให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาท่องเที่ยวภายในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ซึ่งในบางครั้งก็มีจำนวนมากเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสิ่งปลูกสร้าง ไม่มากนักน้อย เช่นการเหยียบย่ำสนามหญ้า โดยเฉพาะบริเวณป้ายอาคารเฉลิมพระเกียรติฯ ป้ายสวนสมุนไพรมฯ และบริเวณสวนดอกไม้ในสวนสมุนไพรมฯ เป็นต้น

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้ว่าจ้างบริษัทแพลน โมทิฟ จำกัด ให้เข้ามาบริหารจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมฯ นับตั้งแต่วันที่ 23 พฤศจิกายน 2549 - 31 ธันวาคม 2550 โดยบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด มีขอบเขตการดำเนินงาน 3 หมวดหลักคือ

หมวดที่ 1 การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ และสวนสมุนไพรมฯ

หมวดที่ 2 การบริหารจัดการร้านอาหาร/ร้านขายของที่ระลึก/ห้องนวดเพื่อสุขภาพ

หมวดที่ 3 การบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ

บริษัทแพลน โมทิฟ จำกัด เป็นผู้ออกแบบเนื้อหาการนำเสนอในส่วนของอาคารนิทรรศการ อาคารพิพิธภัณฑ์ และสวนสมุนไพรมฯ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ และสวนสมุนไพรฯ

อาคารพิพิธภัณฑ์ และนิทรรศการสวนสมุนไพรฯ ปตท. จัดอยู่ในบริเวณพื้นที่ของอาคาร A-B-C เปิดให้บริการวันอังคาร - วันอาทิตย์ (9.00 - 16.00 น.) หยุดวันจันทร์

อาคาร A และ B ประกอบด้วยห้องแห่งการเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้

- ห้องการเดินทางของลูกยาง

“การเดินทางของลูกยาง” เป็นเรื่องของลูกยางช่างสงสัย พอหล่นจากต้นแม่แล้วก็ไม่ยอมอยู่กลับที่ เพราะอยากรู้ว่าโลกภายนอกนั้นมีอะไร เลยตัดสินใจออกเดินทางสู่โลกกว้าง และการเดินทางก็ทำให้ได้พบเพื่อนใหม่ ๆ และได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ มากมาย และกลายเป็นต้นยางที่เติบโตต่อไป

ลูกยางนา เป็นพรรณไม้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้นำมาปลูกไว้ในวังสวนจิตรลดา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์พันธุ์พืช และคือแรงบันดาลใจของสมเด็จพระเทพฯ ในการอนุรักษ์พันธุ์พืชชนิดต่างๆ ซึ่งทำให้ทรงได้รับยกย่องให้เป็น “เจ้าฟ้านักอนุรักษ์”

- ห้องเจ้าฟ้านักอนุรักษ์

แนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการอนุรักษ์และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ นิทรรศการจัดแสดงภาพถ่ายพิพิธภัณฑ์ (Photo Gallery) สะท้อนให้เห็น “หัวใจไฟรู้” ซึ่งเป็นพระจริยวัตรของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ วัตถุประสงค์และสิ่งของจัดแสดงที่เกี่ยวข้องกับโครงการตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้แก่ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ สวนจิตรลดา และโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ แสมสาร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสำรวจ รวบรวม อนุรักษ์ ศึกษาวิจัย รวมทั้งโครงการสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน ซึ่งใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ และปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชให้แก่เยาวชน ต้นจันทน์เทศจำลอง ซึ่งเปรียบเสมือน “มงคลอนุสรณ์” การเสด็จสวนสมุนไพรฯ ของพระราชวงศ์

- ห้องพลังไทยพิทักษ์โลก

เพื่อสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โลกกำลังเผชิญภาวะความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อมนุษย์

เช่น ปรากฏการณ์ เอล นินโญ (El Nino) ลานินญา (La Nina) สึนามิ (Tsunami) หรือไต้ฝุ่นข่าวเกี่ยวกับ น้ำท่วม ไฟป่า พายุไต้ฝุ่น ทอร์นาโด และภัยพิบัติอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ตอนนี้ภัยพิบัติทางธรรมชาติกำลังเกิดขึ้นทั่วโลก โดยเฉพาะในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา

ปตท. ในฐานะที่เป็นบริษัทพลังงานของไทย เป็นหนึ่งในพลังของคนไทยที่มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่คนไทย เช่น โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ 1 ล้านไร่ ศูนย์ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนสิรินาถราชินี โครงการปลูกแฝกเฉลิมพระเกียรติ การคิดค้นพลังงานทดแทน

การรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของเราทุกคน รอบๆ ห้อง มีข้อความที่เขียนด้วยภาษาต่างๆ แต่มีความหมายเดียวกันคือ “คุณจะทำอะไรให้โลกใบนี้บ้าง?” คำถามนี้จึงตอบได้ง่ายๆ เพียงเริ่มต้นที่ตัวของเราเอง

- ห้อง E-Learning

เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว ที่สนใจศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ สมุนไพร ไม่ว่าจะเป็นชื่อสามัญ ชื่อเรียกประจำถิ่น ชื่อวิทยาศาสตร์สรรพคุณทางการแพทย์วิธีใช้ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้จะถูกรวบรวมให้ค้นคว้าได้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีการออกแบบโปรแกรมให้มีภาพสีสันสวยงาม มีตัวการ์ตูนดึงดูดใจให้น่าสนใจ และง่ายต่อการศึกษา โดยนอกเหนือไปจากข้อมูลทางสมุนไพรให้ศึกษาแล้ว ก็ยังมีเกมจับคู่สมุนไพร เกมจับคู่อาหารพื้นบ้าน ให้ลองเล่นอีกด้วย

ภายในห้อง E-Learning ยังมีชั้นวางหนังสือที่รวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และหนังสือความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรต่างๆ อีกมากมาย

อาจารย์ C (อาจารย์พิพิธภัณฑสถานสมุนไพร) ประกอบด้วยห้องแห่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ดังนี้

- ห้อง “ป่า.. แหล่งกำเนิดสมุนไพร”

สมุนไพร และภูมิปัญญาเกี่ยวกับยาสมุนไพรที่ใช้กันอยู่ในทุกวันนี้ 1 ใน 4 มาจากพืชในป่าเขตร้อน และ 3 ใน 4 ของประชากรโลกใช้ประโยชน์จากสมุนไพรที่หาได้จากป่า เพราะฉะนั้น ถ้าป่าถูกทำลายจนหมดไป สมุนไพร และภูมิปัญญาการรักษาโรคของแพทย์พื้นบ้าน

ซึ่งเป็นหนึ่งในการรักษาของแพทย์แผนไทยก็จะสูญหายไปด้วย ในห้องนี้จะเป็นการจำลองบรรยากาศให้เป็นป่า มีเสียงนกร้อง และเป็นทางเดินเชื่อมต่อไปสู่ “บ้านหมอยา”

- ห้องสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน “บ้านหมอยา”

เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ซึ่งยังคงอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละภาค และควรค่าแก่การสืบทอด รวมทั้งศึกษาวิจัย เพื่อเก็บองค์ความรู้ไว้อย่างเป็นระบบ

“บ้านหมอยาพื้นบ้าน” และหุ่นจำลองหมอบุญ พนมแก่น หมอยาพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนกำลังแวะไปเยี่ยมที่บ้านหมอเพื่อดูการรักษาภายในบ้านหมอยาจะมีวิดีโอทัศน์นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับหมอยาพื้นบ้านทั้ง 4 ภาค ที่มีความเชี่ยวชาญในการใช้สมุนไพรท้องถิ่นรักษาโรค ที่แตกต่างกัน หลังจากชมวิดีโอทัศน์แล้ว ผู้ชมจะรู้สึกได้สัมผัสกับเรื่องราวในวิดีโอทัศน์อย่างใกล้ชิดมากขึ้น ผ่านสิ่งของจัดแสดงที่จัดไว้บนชานบ้าน (จำลอง) ซึ่งประกอบด้วย สมุนไพรชนิดต่าง ๆ และอุปกรณ์ในการรักษาที่หมอพื้นบ้านทั้ง 4 ภาคใช้โดยจัดวางเป็นหมวดหมู่ตามการรักษาของหมอพื้นบ้านในแต่ละภาค

- ห้อง “ผักพื้นบ้าน อาหารสมุนไพร”

“ห้องครัว” สมัยใหม่ สีทันสมัย เป็นตัวแทนวิถีชีวิตสมัยใหม่ของผู้คนส่วนใหญ่ในปัจจุบัน อุปกรณ์ต่าง ๆ ในห้องครัวนี้สามารถเปิดออกมาชมข้อมูลได้ เช่น ถังซักตู้กับข้าว มีข้อมูลรายชื่อผักพื้นบ้านที่มีวิตามิน และแร่ธาตุต่าง ๆ สูง 10 ชนิด ถังซักตู้เย็น มีข้อมูลผักพื้นบ้านที่มีสรรพคุณทางยา และชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ในตู้อบ (จำลอง) ติดตั้งจอฉายวิดีโอทัศน์เรื่องการนำสมุนไพรไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีทั้งต้ม กิน ดม ทา นวด ใช้ และพ่น

บนโต๊ะทำกิจกรรม มีโมเดลจำลองสำหรับอาหารที่ประกอบไปด้วยน้ำพริก 4 ภาค ได้แก่ น้ำพริกอ่อน (ภาคเหนือ) น้ำพริกปลาร้า (ภาคอีสาน) น้ำพริกกุ้งเสียบ (ภาคใต้) และน้ำพริกกะปิ (ภาคกลาง) และผักพื้นบ้านพร้อมเครื่องเคียง ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้จะนำไปใช้เล่นเกมจับคู่ น้ำพริก กับผักพื้นบ้าน 4 ภาค จากนั้น ผู้นำชมจะให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรในน้ำพริก ซึ่งบนเคาน์เตอร์ (ชั้นวาง) บนครัว จะสมุดภาพอาหาร (Big Book) ซึ่งเป็นสมุดภาพที่ให้ข้อมูล สั้น และกระชับเกี่ยวกับอาหารสมุนไพรทั้ง 4 ภาค

- ห้อง “กินตามธาตุ”

การแพทย์แผนไทยเชื่อว่า ร่างกายของคนเราประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ คนที่มีสุขภาพดีคือ คนที่มีธาตุทั้ง 4 อยู่ในภาวะสมดุล แต่ละคนจะมีธาตุใดธาตุหนึ่งเด่นออกมา เรียกว่า “ธาตุเจ้าเรือน” ซึ่งส่งผลให้แต่ละคนมีสุขภาพที่แตกต่างกันไป

ผู้ชมสามารถตรวจได้ว่ามีธาตุเจ้าเรือนแบบไหน โดยการใช้แผ่นหมุนวงกลมที่เรียกว่า “วงกลมวิเคราะห์สุขภาพด้วยแพทย์แผนไทย” เมื่อทราบธาตุเจ้าเรือนแล้ว จะมีแผนผัง และเอกสารแนะนำอาหารที่เหมาะสมต่อร่างกายตามธาตุ เพื่อให้ร่างกายและจิตใจอยู่ในความสมดุล ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีสุขภาพดี

- ห้อง “ใช้สอยสารพัน”

เพื่อให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ การพัฒนาสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อดูแลตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า และสามารถดำเนินการเชิงธุรกิจในรูปแบบของ สินค้า OTOP ธุรกิจ SMEs และวิสาหกิจชุมชน

ปัจจุบันผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติที่ปลอดภัยกับสุขภาพและสิ่งแวดล้อม กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ไม่เฉพาะในเมืองไทย แต่ถือว่าเป็นกระแสไปทั่วโลก สมุนไพรไทยได้รับการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย มีทั้งยาสมุนไพร อาหารเสริม เครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์เสริมความงาม เครื่องใช้ส่วนตัว เครื่องใช้ในครัวเรือน และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกมากมาย นอกจากนี้คุณภาพ รูปทรง กลิ่น และสีของผลิตภัณฑ์แล้ว ผู้ผลิตยังได้พัฒนาบรรจุภัณฑ์ (Packaging) ให้สวยงาม น่าใช้สอย เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าและวิถีชีวิตยุคใหม่

โดยส่วนประกอบที่เป็นสมุนไพรหลากหลายชนิดนั้น ส่วนใหญ่มีรวบรวมไว้ให้ชมในสวนสมุนไพรฯ แห่งนี้ด้วย

- ห้อง “โลกของพืชสมุนไพร”

เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการนำส่วนต่างๆ ของพืชสมุนไพร มาใช้ทำเป็นยาได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น ดอก ใบ หัว ราก ผล เมล็ด เปลือก และลำต้น ซึ่งแต่ละส่วนของพืช จะให้สรรพคุณในการรักษาแตกต่างกันออกไป รวมทั้งปริมาณที่ใช้ก็มีผลต่อการรักษา ในการใช้ยาสมุนไพรจะยึดหลัก “ถูกต้น ถูกส่วน ถูกขนาด ถูกวิธี และถูกโรค”

ถูกต้น หมายถึง รู้จักลักษณะของพืชสมุนไพรที่ต้องการใช้อย่างถูกต้อง เพราะอาจมีพืชหลายชนิดที่มีชื่อเหมือนกัน หรือมีลักษณะคล้ายกัน

ถูกขนาด หมายถึง ใช้สมุนไพรในปริมาณที่ถูกต้อง ไม่มาก หรือน้อยจนเกินไป

ถูกวิธี หมายถึง ใช้พืชสมุนไพรในรูปแบบที่ถูกต้อง เช่น ใช้สดแห้ง ต้ม ดองสุรา

ถูกโรค หมายถึง พืชสมุนไพรที่นำมาใช้ ต้องมีฤทธิ์บำบัดรักษาโรค หรืออาการเจ็บป่วยต่างๆ นั้น ได้อย่างเหมาะสม โดยไม่เกิดผลข้างเคียง หรือเกิดน้อยที่สุด

ลักษณะของห้อง “โลกของพืชสมุนไพร” จะมีต้นไม้จำลอง และมีช่องให้ศึกษาในแต่ละส่วน เช่น ดอก ใบ หัว ราก ผล เมล็ด เปลือก และลำต้น ซึ่งจะสื่อให้รู้ว่าทุกส่วนของต้นไม้ นั้น สามารถเป็นสมุนไพรได้ทั้งหมด

- ห้อง “ท่องสวนสมุนไพร ไปกับรถ NGV”

เพื่อเป็นการให้ข้อมูลเบื้องต้น (Orientation) เกี่ยวกับพรรณไม้สมุนไพรเขตร้อนกว่า 20,000 ต้น ซึ่งแบ่งได้มากกว่า 260 ชนิด และแบ่งออกเป็น 20 กลุ่ม ตามสรรพคุณในการรักษา (20 กลุ่มอาการตามคัมภีร์โบราณ) เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักสวนสมุนไพรฯ เบื้องต้นก่อนที่จะออกไปชมสวนสมุนไพรฯ ภายนอกโดยรถ NGV พลังงานทดแทน เพื่อสิ่งแวดล้อม

3.2 การบริหารจัดการร้านอาหาร/ร้านขายของที่ระลึก/ห้องนวดเพื่อสุขภาพ

อาคารอเนกประสงค์ ร้านค้า และส่วนบริการ (อาคาร D) เปิดให้บริการ วันอังคาร - วันอาทิตย์ (9.00 - 19.00 น.) หยุดวันจันทร์

อาคาร D ประกอบด้วย ร้านค้า และส่วนบริการ 3 ส่วน ดังนี้

- ร้านอาหาร

ส่วนของร้านค้าจำหน่ายอาหาร เจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้จัดพื้นที่จำหน่ายอาหารไว้จำนวน 5 ร้าน และทำการคัดเลือกชาวบ้านในชุมชนให้เข้ามาจำหน่ายอาหารในพื้นที่ที่จัดไว้ให้ โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

ร้านอาหาร 5 ร้านที่จำหน่ายในศูนย์อาหาร อาคาร D มีดังนี้

ร้านอิมเมม	จากชุมชนบ้านเพลง	ขายก๋วยเตี๋ยวหมู - หมูต้มยำ
ร้านอิมอร้อย	จากชุมชนบ้านบน	ขายขนมจีนเพื่อสุขภาพ
ร้านอิมรส	จากชุมชนบ้านล่าง	ขายข้าวแกง
ร้านไอกรุ่น	จากชุมชนบ้านบน	ขายอาหารว่าง และกาแฟ
ร้านอิมใจ	จากชุมชนมาบข่า	ขายน้ำสมุนไพร

- ร้านขายของที่ระลึก

มีการเพิ่มเติมสินค้าสมุนไพรอย่างสม่ำเสมอ และมีการเสริมผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ และสอดคล้องกับความเป็นร้านค้าสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รวมทั้งการนำเสนอสินค้าชุมชนเข้ามาจำหน่ายเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน

หมวดสินค้าที่จำหน่ายแบ่งออกเป็น 9 หมวด คือ

- หมวดสินค้าฝากขายชุมชน
ได้แก่ น้ำว่านหางจระเข้ แชมพูสมุนไพร ครีมพอกหน้ามะขาม
- หมวดสินค้าสุขภาพและเสริมสุขภาพ
ได้แก่ ครีมไพล ยาแก้ไอมะขามป้อม คาลาไมน์พญาขอ ฯลฯ
- หมวดสินค้าความงาม
ได้แก่ ครีมล้างหน้ามะขาม สบู่เปลือกมังคุด สบู่ไวยวบ ฯลฯ
- หมวดสินค้าอุปโภค-บริโภค
ได้แก่ ลูกกลิ้งดับกลิ่น ชาชงสมุนไพรปฐมอโศก ยาสีฟันครีม
สูตรโบราณ ฯลฯ
- หมวดหนังสือ/CD
ได้แก่ หนังสือสรรพคุณพืชสมุนไพร ยาไทยบรรเทาโรค ซีดีเพลง
- หมวดหัตถกรรม
ได้แก่ ถูชახาวเขา สมุนไพรกันยุงไม้กฤษณา เทียนหอมดอกบัว
- หมวดสินค้าชุดของฝาก
ได้แก่ สินค้าภูฟ้า
- หมวดต้นไม้
ได้แก่ พันธุ์ไม้ และกล้าไม้สมุนไพรชนิดต่างๆ

- หมวดสินค้าส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร (Corporate Image)
ได้แก่ โปสเตอร์ เสื้อ สมุด พวงกุญแจ ฯลฯ

- ห้องนวดเพื่อสุขภาพ

ห้องนวดมีการตกแต่งให้สะอาด ถูกสุขลักษณะ มีบรรยากาศผ่อนคลาย คัดเลือกผู้ให้บริการนวดที่มีมาตรฐาน ได้รับประกาศนียบัตรหลักสูตรอบรมนวดไทย จากกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข และเป็นชาวบ้าน ในชุมชนใกล้เคียง

เมื่อนวดที่ได้รับความนิยมจากผู้ใช้บริการ ได้แก่

นวดเท้าเพื่อผ่อนคลาย	1 ชั่วโมงต่อครั้ง
นวดตัวเพื่อสุขภาพ	1 ชั่วโมงต่อครั้ง
นวดคลายเครียด	30 นาที ต่อครั้ง

3.3 การบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดองค์ประกอบหลักของการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า การบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสวนสมุนไพรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และดำเนินการจัดกิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมาย และเงื่อนไขสัญญาจ้างงาน โดยให้ความสำคัญในกิจกรรมแนะนำ และประชาสัมพันธ์สวนสมุนไพรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เป็นอันดับแรก เพราะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก จึงต้องดำเนินการจัดกิจกรรมแนะนำ และประชาสัมพันธ์พื้นที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ให้เป็นที่รู้จักในตลาดท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ (กลุ่มเป้าหมาย) ได้เข้ามาท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

การบริหารจัดการ และดำเนินการกิจกรรมแนะนำ ประชาสัมพันธ์สวนสมุนไพรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (Road Show) และกิจกรรมภายในสวนสมุนไพรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (Activity Event) มีการบริหารจัดการ ให้ตรงตามเป้าหมาย และเงื่อนไขสัญญาจ้าง ซึ่งระบุว่า การจัดกิจกรรมแนะนำสวนสมุนไพรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (Road Show) ซึ่งมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มคือ กลุ่มนักเรียน/ครู-อาจารย์ กลุ่มชุมชน และกลุ่มเฉพาะ โดยมีเป้าหมายตามเงื่อนไขสัญญาการจัดกิจกรรม Road Show กับทั้ง 3 กลุ่มเป็นจำนวน 20, 15 และ 10 ครั้ง ตามลำดับ และการจัดกิจกรรมภายใน

สวนสมุนไพรรฯ เพื่อเผยแพร่ความรู้ (Activity Events) เจื่อนไขสัญญาการจัดกิจกรรมภายในสวนสมุนไพรรฯ จำนวน 15 ครั้ง

การจัดการกิจกรรมภายในสวนสมุนไพรรฯ (Activity Events) นอกจากจะเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรรฯ ไทยแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสวนสมุนไพรรฯ กับกลุ่มเป้าหมาย และเป็นส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ CSR corporate image ของ PTT Group อีกทางหนึ่งด้วย

การบริหารจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรรฯ มีการวางแผนการศึกษาเตรียมการ เตรียมความพร้อมด้านพื้นที่เป็นอย่างดี ทำให้การวางแผนการบริหารจัดการด้านกิจกรรมต่างๆ สามารถดำเนินการได้โดยง่าย และเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินการจัดกิจกรรม

สวนสมุนไพรรฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เริ่มให้บริการนำชมตั้งแต่วันที่ 23 พฤศจิกายน 2549 โดยมีการจัดพิธีเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 25 มกราคม 2550 การดำเนินการระยะแรก (ระยะที่ 1 ระหว่างวันที่ 23 พฤศจิกายน - 31 ธันวาคม 2549) เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรรฯ ของบริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด 21 คน และ เจ้าหน้าที่ดูแลโครงการสวนสมุนไพรรฯ ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) 2 คน ได้ทำการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างมาก เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการและดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสวนสมุนไพรรฯ เพราะการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่นั่นถือเป็นการเริ่มต้นสำหรับเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรรฯ จากทั้ง 2 หน่วยงาน

จากการศึกษาปัญหา และอุปสรรค ในสวนสมุนไพรรฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรรฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการวางแผนการจัดการที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้เป็นอย่างดี โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของสวนสมุนไพรรฯ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ในการท่องเที่ยว สร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้สนใจเข้าชมสวนสมุนไพรรฯ ซึ่งสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้สนใจเข้าชมสวนสมุนไพรรฯ เป็นอย่างมาก

ในขณะเดียวกันการบริหารจัดการเพื่อดำเนินการตามเป้าหมาย เจื่อนไขสัญญา คือ ต้องดำเนินการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรรฯ ให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมในปี 2550 เป็นจำนวนไม่ต่ำกว่า 55,000 คนนั้น ทำให้เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรรฯ ให้ความสำคัญในเรื่องของกิจกรรมประชาสัมพันธ์โดดเด่นกว่ากิจกรรมการให้ความรู้ การปลูกจิตสำนึก

และกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากการมุ่งเน้นประชาสัมพันธ์โดยไม่ได้มีการคำนึงถึงขีดจำกัดในการรองรับของพื้นที่ ทำให้ในบางเทศกาล มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากเกินไป ทำให้เจ้าหน้าที่โครงการฯ ไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง ส่งผลกระทบให้เกิดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมของสวนสมุนไพรมหาชน และก่อให้เกิดความรู้สึกไม่ประทับใจต่อนักท่องเที่ยวผู้เข้าเยี่ยมชมด้วยตนเอง

4) องค์ประกอบด้านองค์กร

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรมหาชน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านองค์กร พบว่า การบริหารจัดการด้านองค์กรในสวนสมุนไพรมหาชน นั้น เป็นการบริหารงานของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมหาชน ประกอบด้วย ทีมงานของบริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด จำนวน 21 คน และ ทีมงานของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จำนวน 2 คน ซึ่งการบริหารจัดการด้านองค์กรนี้ แม้ว่าจะไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ แต่เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมหาชน ก็ให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก

ในกระบวนการวางแผนการจัดการต่าง ๆ ในสวนสมุนไพรมหาชน เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมหาชน ได้คำนึงถึงแนวทาง และแผนการดำเนินการ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรมหาชน เพื่อต้องการให้ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่น และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วย

จากการศึกษาปัญหา และอุปสรรค ในสวนสมุนไพรมหาชน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านองค์กร พบว่า การจัดการด้านการมีส่วนร่วม นั้น เป็นไปได้ยากที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการตลอดกระบวนการ เพราะพื้นที่สวนสมุนไพรมหาชน นั้นเป็น พื้นที่ในเขตบ้านพักพนักงาน ปตท. และโครงการพัฒนาสวนสมุนไพรมหาชน นั้น เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ และงบประมาณเป็นจำนวนมาก บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ผู้เป็นเจ้าของโครงการ จึงต้องการทีมงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการบริหารจัดการเพื่อให้โครงการพัฒนาสวนสมุนไพรมหาชน สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย และระยะเวลาที่กำหนด

4.1.4 การจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมะลิ กับแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix)

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมะลิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมะลิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ ซึ่งมีการนำชมนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ สื่อการเรียนรู้ ในรูปแบบต่าง ๆ รวมไปถึงการเดินชมสวนสมุนไพรในสวน ซึ่งมีการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวตลอดเวลาที่เข้าชมสวนสมุนไพรมะลิ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสมุนไพรไทย ภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมไปถึงความมุนานะ และพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อให้เป็นแบบอย่าง และเป็นหลักปฏิบัติแก่พสกนิกรชาวไทย

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้ทำการพัฒนา ปรับปรุงสวนสมุนไพรมะลิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเกิดพระเกียรติในวโรกาสเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา โดยว่าจ้างบริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมะลิ ทั้งหมด

แนวทางการจัดการด้านการตลาดพิจารณาตามหลักแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) พบว่า

- ผลิตภัณฑ์ (Products)

สวนสมุนไพรมะลิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีจุดสนใจที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้คือ สวนสมุนไพรมะลิ เป็นแหล่งความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรฯ อย่างครบวงจร โดยมีการรวบรวมพืชพรรณสมุนไพรไทย และสมุนไพรหายากหลากหลายชนิด เพื่อให้ นักท่องเที่ยว และผู้สนใจ ได้ศึกษาหาความรู้อย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการนำเสนอ หลากหลายรูปแบบ ที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ง่ายต่อความเข้าใจและการเรียนรู้ของทุกเพศ ทุกวัย เป็นสถานที่ออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ มีความสวยงาม มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้น พื้นฐานที่ดี เป็นศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบของนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ และสวนสมุนไพรมะลิ ธรรมชาติ ที่ประสบความสำเร็จ มีกลุ่มเยาวชน กลุ่มนักวิชาการหรือผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษา ดูงาน และเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง เป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไทย และภูมิปัญญาไทย และเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญ มีคุณค่าแก่การได้เข้ามาเยี่ยมชม และได้ตระหนักถึงพระอัจฉริยภาพของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

- ราคา (Price)

การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อหวังผลตอบแทนหรือกำไรใด ๆ เพราะวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนา ปรับปรุงสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา และเป็นศูนย์รวมแห่งการเรียนรู้ สวนสมุนไพรกัญชูปัญญาไทย เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นสื่อกลางในการร่วมส่งเสริมให้ประชาชน และเยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของสมุนไพรไทย และการมีส่วนร่วมในการสืบสานสวนสมุนไพรไทย อันเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของไทยอย่างยั่งยืนสืบไป และเป็นสวนสาธารณะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ซึ่งการให้บริการเยี่ยมชมภายในสวนสมุนไพรฯ จะไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ แต่จะมีในส่วนของโรงแรมที่พัก และห้องนวดเพื่อสุขภาพ ที่ถือเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม และเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง

- ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)

การหาตลาดการท่องเที่ยวของโครงการสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไม่อาจทำได้เหมือนการตลาดของการท่องเที่ยวโดยทั่วไป เพราะไม่มีวัตถุประสงค์ในการหวังผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ แนวทางที่เหมาะสมคือ การประชาสัมพันธ์ เชิญชวนกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่ต้องการเรียนรู้และประสบการณ์อย่างแท้จริง และการติดต่อประสานงานในหน่วยงานราชการ โรงเรียน และชุมชน เพื่อเชิญชวนให้เข้ามาร่วมศึกษาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าศึกษาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ สามารถติดต่อได้ที่เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ของสวนสมุนไพรฯ

- การโฆษณาประชาสัมพันธ์ (Promotion)

ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ได้เป็นที่รู้จัก และบอกเล่าต่อ ๆ กันในหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา และชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง ทำให้สวนสมุนไพรฯ ค่อย ๆ เป็นที่รู้จักมากขึ้น และในพิธีเปิดสวนสมุนไพรฯ อย่างเป็นทางการ ในวันที่ 25 มกราคม 2550 เวลา 9.30 น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิด “อาคารเฉลิมพระเกียรติ 50 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” และทอดพระเนตรสวนสมุนไพรฯ โดยมีกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และผู้บริหารระดับสูงของกลุ่ม ปตท. พร้อมด้วยข้าราชการระดับสูงของจังหวัดระยองร่วมรับเสด็จฯ ซึ่งได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน

แขนงต่าง ๆ อย่างมาก ทำให้สวนสมุนไพรฯ เริ่มเป็นที่รู้จักในตลาดการท่องเที่ยวของจังหวัดระยอง และประเทศไทย โดยภายหลังพิธีเปิดเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เริ่มทำการประชาสัมพันธ์อย่างเต็มที่ เริ่มจากพื้นที่ในจังหวัดระยอง และจังหวัดใกล้เคียง โดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ (Road Show) ตามสถาบันการศึกษา และชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ และมีการติดต่อประชาสัมพันธ์ไปยังหน่วยงานข้าราชการ และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเชิญชวนเข้าเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมภายในค่ายสิ่งแวดล้อม ตลาดนัดสวนสมุนไพรฯ โดยเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนจากชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดระยอง ทำให้สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ปัจจุบันสวนสมุนไพรฯ จึงเป็นที่รู้จัก และได้รับความสนใจจากหลากหลายกลุ่มในสังคมมากขึ้น ทั้งนี้ การประชาสัมพันธ์ด้วยการสร้างความเข้าใจกับสาธารณชนถึงคุณค่าเชิงการท่องเที่ยวที่ได้จากการเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ ก็เป็นสิ่งสำคัญทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ การตลาดถือเป็นเรื่องสำคัญของการจัดการท่องเที่ยว เพราะเป็นงานอีกด้านหนึ่งที่เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ จะต้องพัฒนาองค์ความรู้ด้านตลาดการท่องเที่ยว ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และนำเสนอ เช่น ประเภทของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ ที่ต้องการกลุ่มเป้าหมายที่สนใจศึกษา เรียนรู้ เกี่ยวกับสวนสมุนไพร ระบบนิเวศวิทยา หรือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ยึดติดกับความหรูหรา ความสะดวกสบายมากนัก ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของนักวิชาการ กลุ่มเยาวชน กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ มีการเรียนรู้พฤติกรรมของแต่ละกลุ่มว่ามีเป้าหมาย และมีความต้องการรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างไร เพื่อที่จะได้จัดรูปแบบให้มีความเหมาะสมและสอดคล้อง กับความต้องการของนักท่องเที่ยวตามศักยภาพที่สามารถจัดการได้เพื่อการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยว หรือกลุ่มหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งในการจัดการท่องเที่ยวจำเป็นต้องให้ความสำคัญ และทำควบคู่ไปกับการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

จากการศึกษาปัญหา และอุปสรรค ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยพิจารณาตามหลักแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) พบว่า สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้น มีความเหมาะสมที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้การศึกษาเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องสวนสมุนไพรฯ ภูมิปัญญาไทย และเรื่องของนิเวศวิทยา และสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ ทำให้มีนักท่องเที่ยวและกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาศึกษาดูงานและร่วมกิจกรรมอยู่อย่างสม่ำเสมอ เป็นสถานที่พักผ่อนที่ร่มรื่นและสวยงาม อากาศดี

มีการคมนาคมที่สะดวก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานรองรับที่ดี ทำให้สวนสมุนไพรฯ เป็นที่สนใจ และมีการเข้าเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ มีการติดต่อประสานงานกับประชาชน และชุมชน ในท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งแม้จะไม่ได้มีวัตถุประสงค์เป็นผลประโยชน์ค่าตอบแทนที่มากมายนัก แต่ก็ เป็นโอกาสในการช่วยประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ถือเป็น แนวทางหนึ่งที่สวนสมุนไพรฯ ได้ดำเนินการเพื่อชุมชน

เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ที่ดำเนินการในส่วนประชาสัมพันธ์มี 1 คน ซึ่งต้อง ประจําอยู่ในสวนสมุนไพรฯ เพื่อให้ข้อมูลตลอดเวลา และเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการในส่วน ของกิจกรรม ซึ่งได้รับมอบหมายให้ดูแลในเรื่องของสื่อประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ (Road Show) นั้น มีเพียง 2 คน ซึ่งอาจทำให้ดูแล ให้ความรู้ และความบันเทิงแก่กลุ่มเป้าหมายได้ไม่ทั่วถึงในบาง โอกาส และไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทั้งหมด เพราะข้อจำกัดในการจัดสื่อประชาสัมพันธ์ เคลื่อนที่ (Road Show) และจำนวนบุคลากร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.2 ศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

4.2.1 ศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคทางด้านพื้นที่

1) ศักยภาพทางด้านพื้นที่

จากการศึกษาข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทาง ศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เป็นไปตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านพื้นที่ พบว่า พื้นที่ของสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารินั้น เป็นพื้นที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็น สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) การเข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) กิจกรรม (Activity) และความสะดวก และสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งบริการ (Accommodation) ซึ่งทั้ง 5 องค์ประกอบที่กล่าวมานั้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการส่งเสริม และพัฒนา ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์

- สถานที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในประเด็นทางด้านสถานที่ตั้ง พบว่า พื้นที่ของสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการออกแบบและวางแผน โครงการพัฒนาสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรับปรุงอาคารเฉลิมพระเกียรติ และออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณสวนสมุนไพร โดยนักวิชาการคณะทำงาน จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีแนวความคิดในการออกแบบปรับปรุงพื้นที่โดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มากที่สุด ซึ่งเป็นการรักษาคุณค่าของสภาพพื้นที่ให้ยังคงความสำคัญต่อไป และเป็นการออกแบบที่คำนึงถึงระดับความสำคัญของความต้องการในการใช้งานในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทำให้หลักการออกแบบสำคัญ ๆ มุ่งเน้นไปในการปรับปรุงสภาพของเดิมให้สามารถ ใช้ประโยชน์ได้ดียิ่งขึ้น ควบคู่กับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป และต้องการการดูแลรักษาให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทำให้พื้นที่ของสวนสมุนไพร ในปัจจุบันนั้น ยังคงสภาพเดิมได้ ในหลายส่วน ไม่ว่าจะเป็น สระน้ำพุ สระน้ำ หรือสระบัว ซึ่งสภาพเดิมเหล่านี้ ทำให้คุณค่าของพื้นที่ในความทรงจำไม่เลือนหายไป อีกทั้งการปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่มากขึ้น ทำให้ศักยภาพทางด้านพื้นที่ของสวนสมุนไพร นั้น สามารถที่จะประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ได้หลากหลายมากขึ้น เช่น กิจกรรมการเดินชมธรรมชาติ การนั่งรถ NGV ชมสวนสมุนไพร การปั่นจักรยานชมสวนสมุนไพร คุณก

หรือแม้กระทั่งกิจกรรมใหญ่ ๆ เช่น โครงการค่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ หรือตลาดนัดสวนสมุนไพรมูลนิธิ เป็นต้น อีกทั้งพื้นที่ในส่วนของศูนย์บำรุงรักษาและบ้านพักพนักงาน ปตท. นั้น ยังสามารถที่จะจัดการให้เป็นพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวลูกค้าได้ในกรณีที่มีการจัดกิจกรรมขนาดใหญ่ในสวนสมุนไพรมูลนิธิ เช่น พิธีรับเสด็จ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเนื่องในวโรกาสเปิดอาคารเฉลิมพระเกียรติ 50 พรรษา ซึ่งเป็นพิธีการที่ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน นักท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ พนักงาน ปตท. รวมไปถึงบุคคลทั่วไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีเจ้าหน้าที่เตรียมพิธี จากหลายหน่วยงานอีกมากมาย ซึ่งพื้นที่เพียง 60 ไร่ นั้น ย่อมไม่เพียงพอแก่การรองรับพิธีการนี้ได้ ดังนั้นจึงมีการจัดการพื้นที่ในส่วนของศูนย์บำรุงรักษาและบ้านพักพนักงาน ปตท. เพื่อเป็นสถานที่เตรียมงาน พื้นที่จอดรถ รวมไปถึงลานจอดเฮลิคอปเตอร์รับเสด็จ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางด้านพื้นที่ของสวนสมุนไพรมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการรองรับกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดในสวนสมุนไพรมูลนิธิ ซึ่งสามารถที่จะส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้สอดคล้องกับหลักแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น

- ขนาดของแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในประเด็นทางด้านขนาดของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า พื้นที่ของสวนสมุนไพรมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการออกแบบ และวางแผน โครงการพัฒนาสวนสมุนไพรมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปรับปรุงอาคารเฉลิมพระเกียรติ และออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ฝั่งบริเวณสวนสมุนไพรมูลนิธิ โดยนักวิชาการคณะทำงาน จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีการแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ออกเป็นสัดส่วน ทำให้สามารถจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ 60 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ของอาคาร A 520 ตารางเมตร อาคาร B 260 ตารางเมตร อาคาร C 520 ตารางเมตร อาคาร D 400 ตารางเมตร และพื้นที่สวนสมุนไพรมูลนิธิ ประมาณ 60 ไร่ และมีการจัดพื้นที่รองรับการจัดกิจกรรม ทั้งในส่วนของอาคารพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ รวมทั้ง การจัดพื้นที่รองรับการจัดกิจกรรมในพื้นที่สวนสมุนไพรมูลนิธิอีกด้วย ทำให้สามารถออกแบบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ได้หลากหลายมากขึ้น อีกทั้งพื้นที่ 60 ไร่ ยังเป็นขนาดของพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมูลนิธิ สามารถให้ความดูแล บริการข้อมูลต่าง ๆ

แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ และพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาไม่มากสามารถชมสภาพทั่วไป ของสวนสมุนไพร โดยรอบได้ด้วยบริการรถ NGV โดยไม่ต้องใช้เวลามากในการเยี่ยมชม

- การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในประเด็นทางด้านการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตั้งอยู่บริเวณศูนย์บำรุงรักษาและบ้านพัก ปตท. บนถนนทางหลวงหมายเลข 3191 ตำบลมาบข่า กิ่งอำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง สามารถเดินทางเข้าถึงโดยรถยนต์และจักรยานยนต์ ได้หลายเส้นทาง ดังนี้

- การเดินทางไปตามถนนทางหลวงหมายเลข 36 (บายพาส) จากกรุงเทพฯ โดยมีจุดเริ่มต้นตรงจุดสิ้นสุดทางด่วนด่านเฉลิมนคร อำเภอบางนา ผ่าน อำเภอบางพลี จนมาถึง กม.ที่ 140 อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 36 (บายพาส) จากนั้นเดินทางไป จังหวัดระยอง มาถึงแยกมาบข่าเลี้ยวขวาประมาณ 800 เมตร สวนสมุนไพรจะอยู่ทางขวามือ

- สายมอเตอร์เวย์เริ่มต้นที่ถนนพัฒนาการ เขตประเวศ กรุงเทพฯ จะสิ้นสุดที่ จังหวัดชลบุรี ระยะทาง 75 กม. จากนั้นใช้ทางหลวงหมายเลข 36 (บายพาส) อีก 100 เมตร จะถึงแยกมาบข่า เลี้ยวขวาประมาณ 800 เมตร สวนสมุนไพรจะอยู่ทางขวามือ

- เดินทางมาจากจันทบุรีหรือในตัวเมืองระยอง ใช้ถนนสาย 36 (บายพาส) วิ่งตรงมาประมาณ 15 กม. ถึงแยกมาบข่าเลี้ยวซ้ายเข้ามาประมาณ 800 เมตร สวนสมุนไพรจะอยู่ทางขวามือ

นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงสวนสมุนไพร โดยใช้ถนนทางหลวง ซึ่งสามารถเดินทางเข้าถึงพื้นที่สวนสมุนไพร ได้ง่ายและสะดวก มีป้ายบอกเส้นทาง และป้ายสื่อความหมายที่ชัดเจน สังกัดได้ง่ายตลอดเส้นทาง

กรณีเดินทางมาเป็นหมู่คณะ ควรทำเป็นหนังสือแจ้งล่วงหน้า ถึงผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่ โรงแยกก๊าซธรรมชาติ จังหวัดระยอง กรณีเดินทางมาเป็นการส่วนตัว หรือเป็นครอบครัว สามารถเดินทางเข้ามาติดต่อและลงทะเบียนที่จุดประชาสัมพันธ์ ในวันเวลาทำการ (อังคาร – อาทิตย์)

- เอกลักษณ์เฉพาะของแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสวนสมุนไพรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในประเด็นทางด้าน เอกลักษณ์เฉพาะของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า สวนสมุนไพรมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีเอกลักษณ์เฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวโดดเด่นในเรื่องของการให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรม และมีจัดการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ในรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน รวมไปถึงการแทรกข้อคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สาระ และความบันเทิงในขณะนำชม

นอกเหนือจากควมมีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นในเรื่องของการให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรม เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรม ยังพยายามศึกษาถึงการหาสิ่งดึงดูดใจในพื้นที่ด้านอื่น ๆ เพื่อนำมาเป็นจุดขาย นำเสนอไปยังกลุ่มเป้าหมาย ประชาสัมพันธ์ให้สวนสมุนไพรม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีสิ่งดึงดูดใจ และมีความน่าสนใจมากขึ้น

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความนิยมมากขึ้น เพราะนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการช่วยรักษาสภาพทรัพยากรแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวที่จะได้พักผ่อน สัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ได้รับความรู้จากแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษา ที่สามารถใช้แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้นอกตำราได้เป็นอย่างดี ซึ่งสวนสมุนไพรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีแห่งนี้ เป็นสถานที่ที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

2) ปัญหา และอุปสรรคทางด้านพื้นที่

จากการศึกษาการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรม ให้เป็นไปตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางด้านพื้นที่ พบว่าประสบปัญหา และอุปสรรค ดังต่อไปนี้

- สถานที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางด้านพื้นที่ ในประเด็นของสถานที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า สวนสมุนไพรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นสวนสมุนไพรมแห่งแรกของประเทศไทย เมื่อปี 2527-2528 ณ บริเวณศูนย์บำรุงรักษา และบ้านพักพนักงาน หัวมุมทางหลวงหมายเลข 3191 และ36 ตำบลมาบข่า กิ่งนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง ซึ่งการที่สวนสมุนไพรม ตั้งอยู่ในพื้นที่ของศูนย์บำรุงรักษาและบ้านพัก

พนักงาน ปตท. นั้น ทำให้ภาพลักษณ์ของสวนสมุนไพรมัน เป็นพื้นที่ปิดกั้วคือ เป็นสถานที่
ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในอาณาเขตครอบครองของปตท. มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ประจำตำแหน่ง
ป้อมยามรักษาการณ์บริเวณประตูหลักทั้ง 2 จุด ตลอด 24 ชั่วโมง ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกไม่เป็นมิตร
และรู้สึกไม่เป็นอิสระในการท่องเที่ยว

- ขนาดของแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางด้านพื้นที่ ในประเด็นของ
ขนาดของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า สวนสมุนไพรมณีเจ็ดพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 60 ไร่ ซึ่งพื้นที่สวนสมุนไพรมณี 60 ไร่ นั้น ได้มีการรวบรวมพันธุ์พืช
สมุนไพรมณีหายากมาปลูกแสดงกว่า 270 ชนิด โดยจัดแบ่งกลุ่มสมุนไพรมณี จำแนกตามสรรพคุณ
การรักษาโรคตามคัมภีร์ยาไทยโบราณออกเป็น 20 กลุ่ม ซึ่งในพื้นที่เพียง 60 ไร่ ทำให้ความสามารถ
ในการรองรับนักท่องเที่ยวที่น้อยลงตามไปด้วย ซึ่งจะเห็นได้ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่มี
นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรมณี เป็นจำนวนมาก ๆ นั้น พื้นที่ของสวนสมุนไพรมณี
ทั้งในส่วนของนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ ส่วนบริการต่าง ๆ และในสวนสมุนไพรมณีนั้น จะเต็มไปด้วย
นักท่องเที่ยวในทุก ๆ จุด เจ้าหน้าที่นำชมไม่สามารถบริการ ดูแล และให้ข้อมูลได้ทั่วถึง ทำให้
เสียทัศนียภาพ บรรยากาศแออัด และเสียอรรถรสในการท่องเที่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความรู้สึก
ไม่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้

- การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางด้านพื้นที่ ในประเด็นของ
การคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า การคมนาคมเข้าถึงสวนสมุนไพรมณีเจ็ดพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สามารถเข้าถึงได้โดยรถยนต์และจักรยานยนต์ จากทางหลวง
จังหวัดสาย 3191 โดยตรง ทั้งนี้พื้นที่สวนสมุนไพรมณี ไม่มีรถประจำทางผ่าน ทำให้นักท่องเที่ยวที่
ไม่มียานพาหนะส่วนตัว เดินทางเข้าถึงสวนสมุนไพรมณี ได้ยาก เพราะต้องเหมารถโดยสาร
ในการเดินทาง ซึ่งคนขับรถประจำทางมักจะคิดค่าบริการในราคาสูง เพราะระยะทางจาก
สวนสมุนไพรมณี ค่อนข้างไกลจากตัวเมือง และบริเวณสวนสมุนไพรมณี ไม่มีบ้านเรือนในละแวก
ใกล้เคียง ทำให้ไม่มีผู้โดยสารในขากลับ จึงเป็นเหตุให้คนขับรถประจำทางคิดค่าบริการในราคาสูง
ซึ่งเป็นอุปสรรคแก่นักท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกล และไม่สะดวกในการเดินทาง ทำให้ไม่ตัดสินใจ
เดินทางไปเยี่ยมชม

- เอกลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางด้านพื้นที่ ในประเด็นของ เอกลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความมีเอกลักษณ์เฉพาะ (Uniqueness) ของแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นในเรื่องของสมุนไพรฯ เพียงอย่างเดียว ทำให้ยังขาดสิ่งดึงดูดใจอื่นๆ ซึ่งความมีเอกลักษณ์เฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวคือคุณสมบัติที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ความไม่หลากหลายของเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ ทำให้ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ของพื้นที่นั้นๆ มีน้อย อาจทำให้ไม่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เพียงพอ ทำให้นักท่องเที่ยวบางกลุ่มตัดสินใจไม่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ ได้

4.2.2 สักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคทางการจัดการ

1) สักยภาพทางการจัดการ

จากการศึกษาข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทาง สักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เป็นไปตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการจัดการ พบว่า การจัดการ ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการวางแผนการจัดการ ที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ เพราะหน่วยงานการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มุ่งมั่นในการดูแลสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญในการดำเนินธุรกิจโดยไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม หรือ Corporate Social Responsibility (CSR) โดยเน้นให้ทุก โครงการและทุกพื้นที่ของกลุ่ม ปตท. โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดระยองซึ่งเป็นที่ตั้งของบริษัทต่าง ๆ ในกลุ่ม ปตท. ให้ความสำคัญกับการร่วมสร้างสรรค์สังคม ชุมชน และดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ของพื้นที่จังหวัดระยองมาโดยตลอด ดังนั้นจึงให้ความสำคัญในเรื่องการรองรับผลกระทบ ทางด้านสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ

- การจัดการขยะมูลฝอย

จากการศึกษาข้อมูลปัญหา และอุปสรรคทางการจัดการ ในประเด็นของ การจัดการขยะมูลฝอย พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี มีการออกแบบพื้นที่รองรับของเสีย ขยะมูลฝอย จากการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ซึ่งมีการคัดแยกขยะอย่างคร่าว ๆ โดยกลุ่มแม่บ้านที่ดูแลสวนสมุนไพรฯ ทำให้ปัจจุบันยังไม่พบปัญหาใด ๆ เกี่ยวกับขยะมูลฝอยจากการท่องเที่ยว

- การจัดการคุณภาพน้ำ

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางการจัดการ ในประเด็นของการจัดการคุณภาพน้ำ พบว่า แหล่งน้ำที่นำมาใช้อุปโภค-บริโภค ในพื้นที่สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับน้ำจากอ่างเก็บน้ำดอกกราย โดยแบ่งน้ำออกเป็น 2 ส่วน คือน้ำประปา และน้ำดิบ ซึ่งน้ำประปานั้นจะนำมาใช้อุปโภค-บริโภค และใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ในตัวอาคาร ส่วนน้ำดิบนั้นจะทำการสูบน้ำมาพักในบ่อพักน้ำเพื่อปรับสภาพคุณภาพน้ำก่อนจะนำมาใช้รดน้ำต้นไม้ และทำความสะอาดพื้นที่บริเวณสวนสมุนไพรฯ ซึ่งในฤดูแล้งนั้น จะมีปัญหาการขาดแคลนน้ำเป็นบางช่วง ทางสวนสมุนไพรฯ ก็จะทำการพักน้ำสำรองล่วงหน้า เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง และในบางช่วงที่คุณภาพน้ำไม่ดี เช่น ขุ่น หรือมีออกซิเจนต่ำ ก็จะทำการพักน้ำในบ่อพักและเติมออกซิเจน เพื่อปรับคุณภาพน้ำให้ดีขึ้น ก่อนจะนำไปใช้รดน้ำ ทำความสะอาด และใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ในสวนสมุนไพรฯ

- การจัดการคุณภาพอากาศ

จากการศึกษาข้อมูลปัญหา และอุปสรรคทางการจัดการ ในประเด็นของการจัดการคุณภาพอากาศ พบว่า สภาพแวดล้อมในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่-น้อยมากมาย ทำให้มีความร่มรื่น และถือได้ว่าเป็นปอดให้แก่คนในชุมชนมาบ๋า และชุมชนใกล้เคียงได้มาพักผ่อน และสูดอากาศบริสุทธิ์ ซึ่งปัจจุบันยังไม่พบปัญหาใด ๆ เกี่ยวกับคุณภาพอากาศ

- การจัดการคุณภาพเสียง

จากการศึกษาข้อมูลปัญหา และอุปสรรคทางการจัดการ ในประเด็นของการจัดการคุณภาพเสียง พบว่า สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นพื้นที่ที่สงบร่มรื่น ซึ่งปัญหาเรื่องคุณภาพเสียงจะมีเฉพาะช่วงที่มีการซ่อมแซม หรือปรับปรุงพื้นที่ หรือบริเวณใกล้เคียง เพียงแค่ระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น ส่วนในเรื่องของการคมนาคม หรือการทำงานของเครื่องจักรต่าง ๆ ไม่พบปัญหาใด ๆ เกี่ยวกับคุณภาพเสียง

- การจัดการดูแลพรรณพืช

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางการจัดการ ในประเด็นของการจัดการดูแลพรรณพืช พบว่า ปัญหาที่พบบ่อย ๆ ในระยะแรก ๆ ของการดูแลพรรณพืช ในสวนสมุนไพร คือ ความไม่อุดมสมบูรณ์ของต้นไม้ เนื่องจากการเคลื่อนย้ายสถานที่ การแข่งขันธาตุอาหารในดิน การบดบังแสงกัน ศัตรูพืช ฯลฯ ซึ่ง 1 ในเจ้าหน้าที่ดูแลโครงการสวนสมุนไพรของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ทำหน้าที่จัดการดูแลความเรียบร้อยในพื้นที่สวนสมุนไพรทั้งหมด โดยทำการว่าจ้าง ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอส เอ็ม วี การ์เด้น แอนด์ คอนสตรัคชั่น เพื่อรับหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยในพื้นที่ของสวนสมุนไพร ซึ่งปัญหาดังกล่าวข้างต้น ได้รับการดูแลรักษาและปรับปรุงอย่างดี ทำให้ปัจจุบันสภาพสวนสมุนไพร มีความอุดมสมบูรณ์ และมีความร่มรื่นมากขึ้น แต่ก็ต้องมีการดูแลรักษาสภาพทางธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการเป็นระเบียบเรียบร้อย และคงความสวยงามอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียด ทำการสำรวจพื้นที่และออกแบบการจัดวางกลุ่มพันธุ์พืชให้ง่ายต่อการดูแลจัดการ

- ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรและพลังงาน

จากการศึกษาข้อมูลปัญหา และอุปสรรคทางการจัดการ ในประเด็นของประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรและพลังงาน พบว่า นอกจากจะมีการให้ความรู้ทางด้าน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยังมีการจัดการด้านประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร และพลังงาน เป็นอย่างดี โดยให้บริการนั่งรถ NGV (รถที่ใช้เชื้อเพลิงจากก๊าซธรรมชาติ ทดแทนน้ำมัน) ชมรอบสวนสมุนไพร มีการหมุนเวียนน้ำทิ้งจากบ้านพักพนักงานปตท. และสวนสมุนไพร มาบำบัดก่อนจะนำกลับไปใช้รดน้ำต้นไม้ และใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ในสวนสมุนไพร เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรและพลังงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

- การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางการจัดการ ในประเด็นของการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นไว้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว แต่ก็ยังไม่ครบ ทุกปัจจัย เช่น การติดต่อสื่อสารด้วยโทรศัพท์เคลื่อนที่ในพื้นที่สวนสมุนไพร ก่อนข้างมีปัญหาเพราะสัญญาณของผู้ให้บริการบางเครือข่าย ไม่สามารถเข้าถึง และไม่มีการติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะ

ในพื้นที่ ภายในพื้นที่ไม่มีการติดตั้งเครื่องกวดเงินอัตโนมัติ ทำให้นักท่องเที่ยวหลายคนที่สนใจซื้อของที่ระลึกแต่เตรียมเงินมาไม่พอ หรือไม่ได้เตรียมเงินมา ไม่สามารถซื้อของที่ระลึกตามความต้องการได้ ความไม่พอเพียงของห้องน้ำ และความไม่สะดวกของจุดท่องเที่ยวที่ห่างไกลห้องน้ำ ส่วนของที่พัก เป็นเรือนรับรองแขกของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ซึ่งนักท่องเที่ยว ที่ต้องการพักในเรือนรับรอง ต้องทำเป็นหนังสือแจ้งล่วงหน้า ถึงผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่ โรงแยกก๊าซธรรมชาติ จังหวัดระยอง ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมีแผนการดำเนินการแก้ไขต่อไป

- การให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางการจัดการ ในประเด็นของการให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน พบว่า พื้นที่สวนสมุนไพรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีรั้วโปร่งล้อมรอบ มีตำแหน่งป้อมยามรักษาการณ์ตั้งอยู่บริเวณประตูหลัก 2 จุด โดยมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยประจำ 2 ผลัด ผลัดละ 12 คน ตลอดเวลา รวมทั้งมีการติดตั้งไฟฟ้าให้แสงสว่างริมรั้ว ตามแนวถนน และบริเวณที่มีการใช้งานในเวลากลางคืนอย่างทั่วถึง

จากการศึกษาศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในประเด็นทางการจัดการ พบว่า สวนสมุนไพรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี ตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการวางแผนพัฒนา ปรับปรุงสวนสมุนไพรมฯ ทำให้การดำเนินการจัดการต่าง ๆ ดำเนินไปได้โดยง่าย ในส่วนของปัญหา และอุปสรรคที่พบหลังจากการเก็บข้อมูล และตรวจสอบข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมฯ และนำเสนอในที่ประชุมเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ต่อไป

2) ปัญหา และอุปสรรคทางการจัดการ

จากการศึกษาการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมฯ ให้เป็นไปตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางการจัดการ พบว่าประสบปัญหาและอุปสรรค สำคัญดังต่อไปนี้ การจัดการในสวนสมุนไพรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการวางแผนการจัดการที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษอย่างเป็นระบบ ทำให้ยังไม่มีปัญหาในเรื่องของมลพิษทางด้านต่าง ๆ ส่วนของปัญหาในเรื่องของ

การจัดการดูแลพรรณพืชภายในสวนสมุนไพร อันเนื่องมาจากความไม่อุดมสมบูรณ์ของต้นไม้ หรือสาเหตุจากการรบกวนของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เพื่อป้องกันความเสื่อมโทรมอย่างเช่นที่เคยเกิดขึ้นกับสวนสมุนไพรฯ ในอดีต และในสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย ปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ได้ทำการเก็บข้อมูลข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงพื้นที่สวนสมุนไพรฯ และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น ห้องน้ำ โทรศัพท์สาธารณะ และเครื่องกดเงินอัตโนมัติ เป็นต้น

4.2.3 ศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคทางด้านกิจกรรมและกระบวนการ

1) ศักยภาพทางด้านกิจกรรมและกระบวนการ

จากการศึกษาข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทาง ศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เป็นไปตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่าการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กลุ่ม ปตท. ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการดูแลสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมมาตลอด และมีการดำเนินงาน รวมไปถึงการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ทั่วประเทศ มาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในพื้นที่ของจังหวัดระยอง เพราะถือว่าเป็นพื้นที่เขตอุตสาหกรรม และเป็นที่ตั้งของโรงแยกก๊าซธรรมชาติ ปตท. จังหวัดระยอง จึงมีเป้าหมายที่จะให้ความรู้ในเรื่องของสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนที่จะเติบโตขึ้นเป็นกำลังหลักของชาติต่อไปในอนาคต ประกอบกับกลุ่ม ปตท. เห็นว่า สวนสมุนไพรแห่งแรกของประเทศไทย ที่กลุ่ม ปตท. ได้สร้างขึ้นเมื่อปี 2527-2528 ณ บริเวณศูนย์บำรุงรักษาและบ้านพักพนักงาน ตำบลมาบข่า กิ่งกิมพัฒนา จังหวัดระยอง บนเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่ มีความเหมาะสมที่จะพัฒนาปรับปรุงให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมได้ โดยมีการสื่อความหมายหลายอย่างในการนำเสนอ เช่น การนำเสนอในเรื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกในปัจจุบัน ปัญหาสภาวะโลกร้อนที่เป็นสาเหตุหลักของภัยพิบัติทางธรรมชาติ โยงไปถึงการชี้ให้เห็นถึงมนุษย์ สาเหตุสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อม กระตุ้นให้เกิดความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและสร้างจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นำเสนอโครงการต่าง ๆ ที่ กลุ่ม ปตท. จัดทำเพื่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน เช่นการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ การช่วยเหลือชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การกลับกลับกินมาของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติหลังโครงการพัฒนา เป็นต้น

มีการจัดการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ในเรื่องของสมุนไพร และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง โดยให้ความรู้ในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยว และผู้บรรยาย ซึ่งในแต่ละห้องการเรียนรู้ก็จะมีเนื้อหาในการนำเสนอที่แตกต่างกัน มีสื่อที่หลากหลายรูปแบบ ทำให้การเรียนรู้ในแต่ละห้องมีจุดดึงดูดความสนใจในการเรียนรู้ ตลอดเวลา เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ รวมไปถึงการสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวจึงสามารถ ศึกษาเรียนรู้ เกี่ยวกับประสบการณ์ต่าง ๆ ในสวนสมุนไพรฯ ได้อย่างเพลิดเพลิน โดยไม่รู้สึกรำคาญเบื่อหน่ายอีกทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการจัดขึ้นในสวนสมุนไพรฯ เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงมีการนำเสนอเนื้อหาแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สอดแทรกในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา และได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่เข้าเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ เป็นอย่างมาก จึงมีการนำเสนอแนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในที่ประชุมอีกด้วย

เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ตระหนักถึงปัญหาในเรื่องของกระบวนการ ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี จึงพยายามที่จะศึกษา สังเกต ถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในสวนสมุนไพรฯ เพื่อเร่งดำเนินการพัฒนา แก้ไขและปรับปรุงให้ตรงตามความต้องการของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ของ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เป็นไปตามเงื่อนไขสัญญา และแผนงานจากมติที่ประชุม และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมไปถึงภารกิจหลักคือการจัดการท่องเที่ยวใน สวนสมุนไพรฯ และมีการศึกษา ดำเนินการจัดการ ปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการให้ความรู้ อย่างต่อเนื่องควบคู่ไปด้วย เพื่อให้สวนสมุนไพรฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถให้ความรู้ และให้ประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวได้จริง ซึ่งกระบวนการจัดการให้ความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้จริง นับเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และมีการจัดการให้กระบวนการให้ความรู้ในสวนสมุนไพรฯ มีความต่อเนื่อง อยู่ตลอดเวลา

จากการศึกษาศักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในประเด็นทางด้านกิจกรรม และกระบวนการ พบว่า สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สามารถที่จะพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) รวมไปถึงการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) ได้อีกด้วย

การจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ มีการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสอดแทรกอยู่ตลอดเวลา มีการศึกษาเรียนรู้กับธรรมชาติ มีกิจกรรมเดินชมสวนสมุนไพรฯ ที่นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ได้เห็นสมุนไพรไทยที่สำคัญ ๆ รวมไปถึงสมุนไพรหายาก สิ่งเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว และจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาบุคลากรในส่วนของผู้เจ้าหน้าที่นำชม ให้มีความเข้าใจในเรื่องของนิเวศวิทยา และแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะทำให้สามารถสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความสำคัญของระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการเยี่ยมชมสวนสมุนไพรอย่างคุ้มค่า อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง

2) ปัญหา และอุปสรรคทางด้านกิจกรรมและกระบวนการ

จากการศึกษาการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ ให้เป็นไปตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่าประสบปัญหาและอุปสรรค สำคัญดังต่อไปนี้

การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางด้านกิจกรรมและกระบวนการ ในประเด็นของการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว พบว่าการประชาสัมพันธ์สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภาพพจน์ของแหล่งรวบรวมสมุนไพรหลากหลายชนิด อาจทำให้บุคคลบางส่วนมีความคิดว่าสวนสมุนไพรฯ เป็นเพียงแค่ว่า สวนต้นไม้ที่มีการรวบรวมสมุนไพรไว้เยอะ ๆ และมีสวนดอกไม้ตกแต่งเพื่อความสวยงามเพียงเท่านั้น ทำให้กลุ่มบุคคลเหล่านั้น ไม่ตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ หรือบ่อยครั้งที่เจ้าหน้าที่นำชมสวนสมุนไพรฯ พบว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ ไม่ได้มีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องของสมุนไพรมากนัก เพียงแค่ต้องการเข้ามาเยี่ยมชมเท่านั้น แต่เมื่อได้เห็นการนำเสนอ ประกอบกับรับฟังการบรรยายเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม จึงเกิดความสนใจใคร่รู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อม และต้องการข้อมูลในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มเติม ซึ่งเป็นข้อมูลที่นอกเหนือจากการเตรียมข้อมูลของเจ้าหน้าที่นำชมทำให้ไม่สามารถตอบคำถามให้เข้าใจได้ชัดเจน อีกทั้งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการเยี่ยมชมจำกัด จึงเลือกที่จะเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ ให้ทั่วถึงทั้งหมดแทนที่จะเก็บเกี่ยวความรู้ที่สวนสมุนไพรฯ ต้องการนำเสนอ

เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ตระหนักถึงปัญหาในเรื่องของการให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี จึงพยายามที่จะพัฒนาบุคลากร และปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ในสวนสมุนไพรฯ ให้สามารถตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ ของนักท่องเที่ยวมากขึ้น โดยการปรับปรุงวิธีการเผยแพร่เนื้อหาและการใช้แหล่งท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

- วิธีการเผยแพร่เนื้อหาและการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางด้านกิจกรรมและกระบวนการ ในประเด็นของวิธีการเผยแพร่เนื้อหาและการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ พบว่า แม้ว่าจะมีการเตรียมการต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ทั้งการจัดเตรียมความพร้อมของสถานที่ และการฝึกทักษะอบรมแก่เจ้าหน้าที่นำชมอย่างเข้มงวด แต่ปัญหาจากการให้ข้อมูลความรู้ แก่นักท่องเที่ยวนั้นก็ยังไม่สามารถให้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวได้ในทุก ๆ ประเด็น รวมไปถึง การเชื่อมโยง บรรยายขยายความ เนื้อหาความรู้จากพื้นที่ศึกษาไปสู่ความรู้แขนงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งนั่นยังมีเพียงเล็กน้อย เช่น การให้ความรู้ในเรื่องสมุนไพร สรรพคุณของสมุนไพรนั้น ๆ และขยายความเชื่อมโยงไปถึงสภาพทางนิเวศวิทยาที่จะสามารถ พบเห็นได้บ่อย ๆ รวมทั้งการอธิบายถึงความเชื่อมโยงของสภาพแวดล้อมจากการกระทำ ของมนุษย์ในปัจจุบันทำให้สมุนไพรชนิดนั้น ๆ กลายเป็นสมุนไพรหายาก ซึ่งสามารถอธิบาย ให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมได้ ส่วนคำถามเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เชนิเวศที่ได้รับนิยามมากขึ้นในปัจจุบัน ก็เป็นคำถามที่ถูกพบบ่อย ๆ สำหรับเจ้าหน้าที่ ประชาสัมพันธ์และเจ้าหน้าที่นำชม ซึ่งคำถามเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชนิเวศนั้นจะเป็นคำถาม ที่นอกเหนือไปจากการวัตถุประสงค์การนำเสนอของพื้นที่และเจ้าหน้าที่นำชม ซึ่งข้อบกพร่อง ในแต่ละจุดเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดี และอาจก่อให้เกิดความไม่ประทับใจ แก่นักท่องเที่ยวได้

- ผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางด้านกิจกรรมและกระบวนการ ในประเด็นของผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม สวนสมุนไพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ แข็งแกร่งหน้า และไม่ได้แข็งแกร่งหน้า ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้แข็งแกร่งหน้า และไม่ได้เข้าไป ลงทะเบียน ณ จุดประชาสัมพันธ์ ก็อาจจะไม่ได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่นำชม นักท่องเที่ยวที่เข้ามา

เยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ อาจจะมีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งนอกจากปัจจัยทางด้านพื้นที่ การจัดการท่องเที่ยว และกิจกรรมต่าง ๆ ในสวนสมุนไพรฯ ยังมีปัจจัยของตัวนักท่องเที่ยวเอง ที่มีความรู้ ความเข้าใจ ที่แตกต่างกัน ความตั้งใจ ความสนใจที่จะเรียนรู้ ก็จะมีผลต่อการได้รับความรู้ที่แตกต่างกันออกไปด้วย ซึ่งหากมีการแจ้งล่วงหน้าถึงจุดประสงค์ในการเดินทางมาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ จะมีการเชิญวิทยากร กิตติมศักดิ์ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญมาร่วมบรรยายในห้องประชุมเพื่อให้กลุ่มนักท่องเที่ยวได้เก็บเกี่ยวเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น เช่นกลุ่มชุมชน/กลุ่มแม่บ้าน ที่ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรพื้นบ้าน จำพวกสบู่ ยาสมุนไพร ครีมพอกหน้า และเขียนจดหมายแจ้งเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ล่วงหน้า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ก็จะดำเนินการประสานงานกับวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์สมุนไพร และมีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดอบรมให้แก่กลุ่มชุมชน/กลุ่มแม่บ้านต่อไป นอกจากนี้การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน คลายความเครียด และสูดอากาศบริสุทธิ์ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การเรียนรู้ภายในสวนสมุนไพรฯ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ถึงความสำคัญของพันธุ์พืชสมุนไพร ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ทำให้กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ ในชุมชน เริ่มมีการทำแปลงปลูกพืชผัก พืชสมุนไพรในโรงเรียน โดยมีการผลัดเวรกันดูแลเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นการทำความรู้จักประโยชน์ของพืชสมุนไพรที่ตนเองปลูก ปลูกฝังให้เกิดการเรียนรู้คุณค่าของต้นไม้ มีความรักต่อต้นไม้ ป่าไม้ และปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อีกทั้งสวนสมุนไพรฯ ยังเป็นสถานที่ศึกษาที่สำคัญของกลุ่มนักเรียนวิชาแพทย์แผนไทยของชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดระยอง ที่มีการจัดการเรียนการสอน ทัศนศึกษา ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไทยสำคัญ ๆ อย่างใกล้ชิด เป็นสถานที่เรียนรู้ภาคสนามของนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนมาบตา และจังหวัดระยองอีกด้วย ผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นแก่นักท่องเที่ยว และสวนสมุนไพรฯ เองนั้น ขึ้นอยู่กับการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยว และสวนสมุนไพรฯ ซึ่งการเก็บเกี่ยวความรู้ ประสบการณ์ และการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลก็แตกต่างกันออกไป

- การปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาและ อุปสรรคทางด้านกิจกรรมและกระบวนการในประเด็นของการปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง พบว่า การเปลี่ยนบุคลากรเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ถือเป็นปัญหาที่สำคัญต่อการปรับปรุงปัจจัย

และกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะทำให้แผนการจัดการต่าง ๆ ขาดความต่อเนื่อง และอาจทำให้วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ ซึ่งใน แผนการจัดการ กิจกรรมของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมุข ในการทำงานระยะที่ 2 จะแตกต่างจาก บันทึกวางแผนการจัดการกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมุข ระยะเริ่มต้น โครงการสวนสมุนไพรมุข ได้เขียนร่างไว้ โดยกิจกรรมบางกิจกรรมที่มีการประชุมวางแผนในระยะแรก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมุข กิจกรรมเหล่านั้นก็ขาดเจ้าหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ จึงถูกเลื่อนกำหนดการจัดหรือตัดออกจากผังกิจกรรมออกไป

4.2.4 สักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคทางด้านองค์กร

1) สักยภาพทางด้านองค์กร

จากการศึกษาข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทาง สักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมุข สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เป็นไปตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการองค์กร พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรมุข สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการวางแผนการจัดการ ด้วยข้อจำกัดหลาย ๆ ประการขององค์กร ซึ่งการวางแผนการพัฒนาปรับปรุงของคณะโครงการพัฒนาสวนสมุนไพรมุข ซึ่งควบคุมการดำเนินงานโดยกลุ่ม ปตท. ได้คำนึงถึงเรื่องของผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับเป็นสำคัญ

จากการศึกษาสักยภาพในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสวนสมุนไพรมุข สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในประเด็นทางด้านองค์กร พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรมุข สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการจัดการที่ให้ความสนใจ และใส่ใจในประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชน และผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างละเอียด โดยมีเป้าหมายที่จะการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรมุข ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในท้องถิ่น มีเป้าหมายเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชน ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ของแต่ละชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น เพื่อนำข้อเสนอแนะของประชาชนในแต่ละชุมชน ไปพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ และก่อให้เกิดผลประโยชน์กลับคืนสู่ท้องถิ่นมากขึ้น

2) ปัญหา และอุปสรรคทางด้านองค์กร

จากการศึกษาการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ ให้เป็นไปตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางด้านองค์กร พบว่าประสบปัญหา และอุปสรรค สำคัญดังต่อไปนี้

- ผลประโยชน์ต่อชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลปัญหา และอุปสรรคทางด้านองค์กร ในประเด็นของผลประโยชน์ต่อชุมชน พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการศึกษาสภาพบริบทชุมชนทั้ง 23 ชุมชนในจังหวัดระยอง เพื่อศึกษาถึงบริบทชุมชน ความต้องการของแต่ละชุมชน และช่องทางการเข้าถึงชุมชน เพื่อประชาสัมพันธ์ แนะนำสวนสมุนไพรฯ ให้เป็นที่รู้จัก และมองหาโอกาสในการชักชวนให้ชุมชนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสวนสมุนไพรฯ เพื่อร่วมเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่สวนสมุนไพรฯ ได้จัดขึ้น การเข้าถึงในบางชุมชนนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายนัก เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมในนิคมอุตสาหกรรม มาบตาพุด และชุมชนใกล้เคียงในจังหวัดระยองนั้น เป็นปัญหาที่มีความรุนแรงในพื้นที่สูง ภาวลักษณะของธุรกิจด้านพลังงาน และ โรงแยกก๊าซธรรมชาติขนาดใหญ่ ทำให้เกิดกำแพงกั้น ในการทำการประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่สวนสมุนไพรฯ อีกทั้งเป้าหมายที่ต้องการให้ทุกชุมชน ได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ นั้นเป็นไปได้ยาก ซึ่งต้องมีการศึกษา วางแผน และต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงาน

จากการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ และความกระตือรือร้น พยายามที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมดี ๆ เพื่อชุมชนของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ทำให้ประเด็นการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนเป็นประเด็นที่หัวหน้าฝ่ายกิจกรรมของโครงการสวนสมุนไพรฯ ให้ความสนใจเป็นอันดับแรก โดยพยายามที่จะดึงให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เริ่มจากโรงเรียนแต่ละโรงเรียนใน 23 ชุมชน หน่วยงานราชการต่าง ๆ และพัฒนาไปสู่ชุมชนทั้งหมด

- การมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลปัญหา และอุปสรรคทางด้านองค์กร ในประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการ ซึ่งชุมชนจะไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิด วางแผนกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยว เพราะการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ บริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด

เป็นผู้ดำเนินการจัดการ ดูแลทั้งหมด ในระยะการจัดการเตรียมการก่อนที่จะทำการเปิดสวนสมุนไพรมอบ ให้เข้าชม นั้น เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมอบของบริษัท แปลน โมทิฟ จำกัด มีระยะเวลาเพียงสั้น ๆ ที่จะต้องค้คหาบุคลากรร่วมงาน โดยเจ้าหน้าที่ทางกลุ่ม ปตท. จะกำหนดเงื่อนไข และมาตรฐานในการพิจารณา และเจ้าหน้าที่โครงการฯ ต้องเตรียมบุคลากรให้พร้อม ในระยะเวลาตามเงื่อนไขสัญญาจ้าง เงื่อนไขที่สำคัญคือ ต้องเป็นประชาชนจาก 23 ชุมชน ในจังหวัดระยองเท่านั้น ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการฯ มีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรู้จัก และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรมอบ โดยประกาศรับสมัครเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมอบ จัดหาร้านอาหารในชุมชนให้เข้ามาจำหน่ายอาหาร ในอาคารบริการ จัดหาเจ้าหน้าที่ประจำห้องนวดเพื่อสุขภาพ ค้คเลือกผู้ให้บริการนวดที่มีมาตรฐาน ได้รับประกาศนียบัตรหลักสูตรอบรมนวดไทย จากกรมพัฒนาการแพทยแผนไทย และการแพทยทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข และแพทยแผนไทยประจำห้องนวดเพื่อให้คำแนะนำ และความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมอบ และติดต่อประสานงานกับกลุ่มผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรมอบ และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อนำมาจำหน่ายในร้านขายของที่ระลึก เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้กลับสู่ชุมชนต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 2 ผลการประเมินศักยภาพในด้านบริบทของสวนสมุนไพรรฯ ในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประเมินครั้งที่ 1 ก่อนทดลองดำเนินการ)

รายการ	คะแนน	ระดับศักยภาพ
1. ความยากลำบากในการเดินทาง	3	สูง
2. ความปลอดภัยในการเดินทาง (ความลาดชันหรือความกว้างของถนน)	3	สูง
3. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดการเดินทาง	3	สูง
4. จำนวนจุดท่องเที่ยวระหว่างเส้นทาง	3	สูง
5. ความสวยงามของภูมิทัศน์ระหว่างเส้นทาง	1	ต่ำ
ภาพรวมศักยภาพในด้านบริบท (Context)	2.6	สูง

จากตารางที่ 2 พบว่า สวนสมุนไพรมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีภาพรวมศักยภาพทางด้านบริบทอยู่ในระดับสูง เหมาะที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ พบว่า มีศักยภาพส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ส่วนประเด็นด้านความสวยงามของภูมิทัศน์ระหว่างเส้นทางนั้น มีศักยภาพอยู่ในระดับต่ำ

ตารางที่ 3 ผลการประเมินศักยภาพในด้านปัจจัยนำเข้าของสวนสมุนไพรรฯ ในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประเมินครั้งที่ 1 ก่อนทดลองดำเนินการ)

รายการ	คะแนน	ระดับศักยภาพ
1. จำนวนจุดท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรรฯ	2	ปานกลาง
2. จำนวนกิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรรฯ จัดให้นักท่องเที่ยว	2	ปานกลาง
3. จำนวนจุดท่องเที่ยวในพื้นที่รอบๆ สวนสมุนไพรรฯ	3	สูง
4. จำนวนกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยว	1	ต่ำ

5. กิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรฯ ให้บริการแก่ชุมชน ในด้านการท่องเที่ยว	1	ต่ำ
6. จำนวนที่พักภายในสวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับ นักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง	1	ต่ำ
7. จำนวนที่พักรอบ ๆ สวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับ นักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง	1	ต่ำ
8. ร้านอาหารภายในสวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับ นักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง	2	ปานกลาง
9. ร้านอาหารรอบ ๆ สวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับ นักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง	3	สูง
10. ห้องสุขาสาธารณะ	2	ปานกลาง
11. โทรศัพท์สาธารณะ	1	ต่ำ
12. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือ สถานีอนามัย	1	ต่ำ
13. เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย	3	สูง
14. ไฟฟ้า	3	สูง
15. แหล่งน้ำ	3	สูง
ภาพรวมศักยภาพในด้านปัจจัยนำเข้า (Input)	1.93	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 พบว่า สวนสมุนไพรสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี มีภาพรวมศักยภาพทางด้านปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับปานกลาง สามารถที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ พบว่า ในประเด็นของจำนวนจุดท่องเที่ยวในพื้นที่รอบ ๆ สวนสมุนไพรฯ, ร้านอาหารรอบ ๆ สวนสมุนไพรฯ ความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง, เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย, ไฟฟ้า, แหล่งน้ำ มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง ในประเด็นของจำนวนจุดท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรฯ, จำนวนกิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรฯ จัดให้นักท่องเที่ยว, ร้านอาหารภายในสวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง, ห้องสุขาสาธารณะ มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนประเด็นด้านจำนวนกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยว, กิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรฯ ให้บริการแก่ชุมชนในด้านการท่องเที่ยว, จำนวนที่พักภายในสวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง, จำนวนที่พักรอบ ๆ

สวนสมุนไพรมี สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง, โทรศัพท์สาธารณะ, เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข หรือ สถานีอนามัย มีศักยภาพอยู่ในระดับต่ำ

ตารางที่ 4 ผลการประเมินศักยภาพในด้านกระบวนการของสวนสมุนไพรมี ในการที่จะพัฒนาเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประเมินครั้งที่ 1 ก่อนทดลองดำเนินการ)

รายการ	คะแนน	ระดับศักยภาพ
1. การติดต่อประสานงานด้านการท่องเที่ยว	2	ปานกลาง
2. ความหลากหลายของกิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรมี จัดให้นักท่องเที่ยว	2	ปานกลาง
3. ความแปลกใหม่ หรือน่าสนใจของกิจกรรมที่ ทางสวนสมุนไพรมี จัดให้นักท่องเที่ยว	3	สูง
4. ช่วงเวลาที่ทางสวนสมุนไพรมี จัดกิจกรรม ให้นักท่องเที่ยว	3	สูง
5. ความหลากหลายของกิจกรรมที่ทางชุมชนจัด ให้นักท่องเที่ยว	1	ต่ำ
6. ความแปลกใหม่ หรือน่าสนใจของกิจกรรมที่ชุมชน จัดให้นักท่องเที่ยว	1	ต่ำ
7. ช่วงเวลาที่ชุมชนจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว	1	ต่ำ
8. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	1	ต่ำ
ภาพรวมศักยภาพในด้านกระบวนการ (Process)	1.75	ปานกลาง

จากตารางที่ 4 พบว่า สวนสมุนไพรมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีภาพรวมศักยภาพทางด้านกระบวนการอยู่ในระดับปานกลาง สามารถที่จะพัฒนาเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ พบว่า ในประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับต่ำ ประเด็นของการติดต่อประสานงานด้านการท่องเที่ยว ความหลากหลายของกิจกรรม ที่ทางสวนสมุนไพรมี จัดให้นักท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง และประเด็นของความแปลกใหม่ หรือน่าสนใจของกิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรมี จัดให้นักท่องเที่ยว ช่วงเวลาที่ทางสวนสมุนไพรมี จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง

ตารางที่ 5 ผลการประเมินศักยภาพในด้านผลของสวนสมุนไพร ในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประเมินครั้งที่ 1 ก่อนทดลองดำเนินการ)

รายการ	คะแนน	ระดับศักยภาพ
1. จำนวนนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยในช่วงก่อนทดลองดำเนินการ	2	ปานกลาง
2. แนวโน้มนักท่องเที่ยวในช่วงก่อนทดลองดำเนินการ	2	ปานกลาง
3. จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาพักภายในสวนสมุนไพร โดยเฉลี่ยในช่วงก่อนทดลองดำเนินการ	ไม่มีที่พักรองรับ	-
4. จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการร้านอาหารภายในสวนสมุนไพร ในช่วงก่อนทดลองดำเนินการ	2	ปานกลาง
5. ผลประกอบการด้านการท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยในช่วงก่อนทดลองดำเนินการ	ไม่มีการศึกษา	-
6. แนวโน้มผลประกอบการด้านการท่องเที่ยวในช่วงก่อนทดลองดำเนินการ	ไม่มีการศึกษา	-
7. ปัญหาเกี่ยวกับขยะ	3	สูง
8. ชาวบ้านมีความพึงพอใจที่มีการพัฒนาสวนสมุนไพรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว	3	สูง
9. ชาวบ้านมีจิตสำนึกอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	2	ปานกลาง
10. การท่องเที่ยวได้สร้างความเข้มแข็งและแก้ปัญหาความยากจนให้กับชุมชน	1	ต่ำ
11. ผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพร บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้	2	ปานกลาง
12. การจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพร ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทางลบ	3	สูง

13. การจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพรรฯ ส่งผลกระทบให้เกิดมลพิษทางเสียง อากาศ และน้ำ	3	สูง
14. การจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพรรฯ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ของชาวบ้านในทางลบ	3	สูง
15. การจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพรรฯ ส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ ในทางบวก	1	ต่ำ
16. ปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด ในการพัฒนาเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2	ปานกลาง
17. สิ่งที่น่าทึ่งท่องเที่ยวได้รับ	3	สูง
ภาพรวมศักยภาพในด้านผล (Output)	2.29	ปานกลาง

จากตารางที่ 5 พบว่า สวนสมุนไพรรฯ สมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีภาพรวมศักยภาพทางด้านผล อยู่ในระดับปานกลาง สามารถที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ พบว่า ในประเด็นของการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ดี และสิ่งที่น่าสนใจท่องเที่ยวได้รับอยู่ในระดับสูง ประเด็นด้านจำนวนนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น และปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นของการท่องเที่ยวได้สร้างความเข้มแข็งและแก้ปัญหาความยากจนให้กับชุมชน รวมทั้งการจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพรรฯ ส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ ในทางบวก อยู่ในระดับต่ำ ส่วนประเด็นของผลประกอบการด้านการท่องเที่ยว นั้น เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวไม่ได้มุ่งหวังผลกำไรตอบแทน ผู้ศึกษาจึงไม่ได้ทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าว

ผลการประเมินการดำเนินงาน และศักยภาพด้านต่างๆ ของการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรรฯ สมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้เกณฑ์ในการประเมิน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต พบว่าการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรรฯ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งยังมีศักยภาพสามารถที่จะส่งเสริม และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรรฯ ให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้นได้

4.3 เพื่อศึกษา และประเมินการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ จาก 2 หน่วยงาน คือ เจ้าหน้าที่พนักงานบริหารทั่วไป บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จำนวน 2 คน และเจ้าหน้าที่บริหารนิทรรศการและสวนสมุนไพรฯ บริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด จำนวน 21 คน ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของสวนสมุนไพรฯ จากเอกสารต่าง ๆ ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่บริหารนิทรรศการและสวนสมุนไพรฯ อย่างไม่เป็นทางการ จับกลุ่มสนทนา (Focus Group) ร่วมสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ทำการบันทึกข้อมูลที่ศึกษาเบื้องต้น จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์และศึกษาข้อมูลที่รวบรวมได้ และทำการกำหนดปัญหาและอุปสรรค เพื่อศึกษาถึงวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยยึดองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแนวทางในการดำเนินการ

4.3.1 การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ช่วงที่ 1 (24 กุมภาพันธ์-23 พฤษภาคม 2550)

1) การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านพื้นที่

จากการศึกษาถึงการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านพื้นที่พบว่า สวนสมุนไพรฯ มีทรัพยากรทางด้านสวนสมุนไพรที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นสถานที่ที่รวบรวมสมุนไพรไทย และสมุนไพรที่พบเห็นได้ยาก จำนวนกว่า 270 ชนิด บนพื้นที่ขนาดประมาณ 60 ไร่ ที่มีการปรับปรุงพัฒนา และรักษาสภาพแวดล้อมเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสวนสมุนไพรได้เป็นอย่างดี และมีการจัดแสดงนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ รวมไปถึงพิพิธภัณฑ์สวนสมุนไพรฯ ซึ่งทำให้สวนสมุนไพรฯ มีจุดเด่นและจุดสนใจที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสวนสมุนไพรฯ อีกด้วย จากการสอบถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า คณะวิจัยโครงการพัฒนาสวนสมุนไพรฯ ได้มีการศึกษาข้อมูล รวมไปถึงวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม และแนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรฯ และมีการประสานงานระหว่างคณะวิจัยโครงการพัฒนาสวนสมุนไพรฯ และเจ้าหน้าที่โครงการบริหารจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรฯ

อย่างต่อเนื่องทำให้แบบแผนการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรฯ เป็นไปตามหลักวิชาการ ตามที่คณะวิจัยโครงการพัฒนาสวนสมุนไพรฯ ได้ร่างไว้ แต่ผู้ให้ข้อมูลหลักของเจ้าหน้าที่โครงการ บริหารจัดการท่องเที่ยว จากบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด นั้น กล่าวว่าบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวมาก่อน และการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ นั้น เป็นงานใหม่ที่ท้าทายความสามารถของเหล่าบุคลากร และทีมงานเป็นอย่างมาก ซึ่งในการศึกษา ผู้ศึกษาได้มุ่งประเด็นปัญหาการตั้งคำถามและพยายามแสวงหาคำตอบ เพื่อให้กลุ่มเจ้าหน้าที่ โครงการบริหารจัดการท่องเที่ยวสวนสมุนไพรฯ ได้เข้าใจถึงความสามารถของกลุ่มเจ้าหน้าที่ โครงการบริหารจัดการท่องเที่ยวสวนสมุนไพรฯ ว่าสามารถที่จะจัดการให้สวนสมุนไพรฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือไม่ มีการกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่อย่างไร มีจุดเด่นที่สามารถ ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวหรือไม่ มีการจัดการด้านสาธารณูปโภค-สิ่งอำนวยความสะดวกอะไรบ้าง ตลอดจนการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีสภาพอย่างไร จากการศึกษาและสอบถามข้อมูลจาก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความเหมาะสมที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและสามารถที่จะพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้นได้ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มี คุณภาพ (Quality Destination) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) แต่เจ้าหน้าที่โครงการบริหารจัดการท่องเที่ยวสวนสมุนไพรฯ ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการดูแลรักษาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสื่อมโทรมได้ ดังเช่นแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ประสบมา

ผู้ศึกษาและกลุ่มเจ้าหน้าที่โครงการบริหารจัดการท่องเที่ยวสวนสมุนไพรฯ ได้ดำเนินการจัดประชุมสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาความต้องการของเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ทั้งจาก บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ในการที่จะให้ สวนสมุนไพรเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่า กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ มีความต้องการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในกลุ่มเจ้าหน้าที่บางส่วนเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อเงื่อนไข สัญญาการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากยังขาดความพร้อมในด้านจัดการอีกหลายเรื่อง ในส่วนของ กลุ่มเจ้าหน้าที่ ปตท. คิดว่าหากสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ ได้เชื่อว่าจะทำให้สวนสมุนไพรฯ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้น ซึ่งเจ้าหน้าที่ ปตท. ได้อนุญาตและมอบหมายให้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาพร้อมกับเจ้าหน้าที่บริหาร

จัดการท่องเที่ยวของ บริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด ในการวางแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรๆ ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น

จากการศึกษาร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการพบว่า แนวทางการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านพื้นที่ ต้องมีการจัดการในพื้นที่แต่ละส่วน ดังนี้

1.1) อาคารพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการสวนสมุนไพรๆ

อาคารพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการสวนสมุนไพรๆ เป็นอาคารสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมสวนสมุนไพรๆ ภายในเป็นจุดต้อนรับ และจุดประชาสัมพันธ์ ซึ่งเจ้าหน้าที่ต้อนรับจะนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่จุดลงทะเบียน เข้าสู่พิพิธภัณฑ์ และนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติตามลำดับ จากนั้นเจ้าหน้าที่นำชมจะนำนักท่องเที่ยวเข้าชมอาคารพิพิธภัณฑ์สมุนไพรต่อไป ภายในอาคารนิทรรศการเป็นห้องทำงานของเจ้าหน้าที่โครงการบริหารของบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด อาคารพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการสมุนไพรเป็นจุดเด่นของสวนสมุนไพร โดยมีสื่อวีดิทัศน์ นิทรรศการ ตัวอย่างสมุนไพร ตัวอย่างผลิตภัณฑ์สมุนไพร และความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรให้นักท่องเที่ยวได้เข้าเรียนรู้และเยี่ยมชม ภายในมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับให้บริการ ได้แก่ ห้องน้ำ ภาชนะสำหรับทิ้งขยะ เก้าอี้และโซฟาสำหรับนั่งพักผ่อน

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ ได้ร่วมคิดหาแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ ในส่วนของอาคารพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการสวนสมุนไพรๆ โดยการเพิ่มจำนวนที่นั่งพักผ่อน การตกแต่งสภาพภายในอาคารให้บรรยากาศใกล้เคียงสภาพตามธรรมชาติ เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกใกล้ชิดธรรมชาติมากที่สุด

1.2) อาคารอเนกประสงค์

อาคารอเนกประสงค์ เป็นอาคารที่จัดเตรียมสำหรับการบริการนักท่องเที่ยว โดยจัดเป็นศูนย์อาหาร ร้านขายของที่ระลึก ห้องนวดเพื่อสุขภาพ และด้านหลังเป็นห้องทำงานของเจ้าหน้าที่โครงการบริหารของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ ได้ร่วมคิดหาแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ ในส่วนของอาคารอเนกประสงค์ให้เหมาะสมแก่การให้บริการนักท่องเที่ยว โดยเพิ่มจำนวนโต๊ะ-เก้าอี้ ในศูนย์อาหาร ให้เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมมากขึ้น

1.3) พื้นที่สวนสมุนไพร

พื้นที่สวนสมุนไพร มีลักษณะเป็นสวนป่า มีการเก็บรักษาต้นไม้ใหญ่ดั้งเดิม โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายใด ๆ ทำให้ภายในสวนสมุนไพร มีความร่มรื่น และมีสภาพแวดล้อมใกล้เคียงสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ จุดเด่นของสวนสมุนไพร คือการรวบรวมสมุนไพรกว่า 270 ชนิด โดยจำแนกออกเป็น 20 กลุ่มอาการตามคัมภีร์ไทยโบราณ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ภายในสวนสมุนไพร มีทางเดินเท้าและถนนสำหรับรถ NGV มีที่นั่งไม้ ตามจุดต่าง ๆ และลานกรวด ซึ่งเป็นจุดพักผ่อน รวมไปถึงลานกิจกรรม สำหรับจัดกิจกรรมในสวนสมุนไพร

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ ได้ร่วมคิดหาแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ ในส่วนของพื้นที่สวนสมุนไพร ด้วยการเพิ่มจำนวนที่นั่งพักผ่อนโดยใช้วัสดุที่เป็นไม้ และเพิ่มจำนวนห้องน้ำในสวนสมุนไพร ด้านหลังบริเวณสวนยางซึ่งอยู่ไกลจากอาคารพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ คิดตั้งระบบให้แสงสว่างในจุดที่แสงไม่เพียงพอในตอนกลางคืน จัดพื้นที่สำหรับวางภาชนะรองรับขยะ

จากการศึกษาร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการพบว่า แนวทางการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านพื้นที่ตามผลการสำรวจนั้น สามารถดำเนินการให้เสร็จสิ้นได้ในเวลาไม่นาน ซึ่งการดูแลและบริหารจัดการให้ถูกต้องและเหมาะสมนั้น เจ้าหน้าที่บริหารโครงการของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จะทำการติดต่อประสานงานกับแม่บ้าน คนดูแลสวน พนักงานทำความสะอาด และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการดูแลพื้นที่ในส่วนต่าง ๆ ให้ทราบและเข้าใจถึงการวิธีการดูแลที่ถูกต้องต่อไป

2) การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการจัดการ

จากการศึกษาถึงการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางการจัดการพบว่า การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสวนสมุนไพร มีการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร ประกอบด้วย การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดการด้านที่พัก การจัดการด้านบริการร้านค้า การจัดการด้านคมนาคม การจัดการด้านขยะ การจัดการด้านน้ำเสีย การจัดการ

ด้านความปลอดภัย และการจัดการมาตรการ กฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน การจัดการด้านบริการ ข้อมูลข่าวสาร การจัดการด้านสื่อความหมาย ป้าย/สัญลักษณ์

จากการศึกษาร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการพบว่า แนวทางการดำเนินการจัดการ ส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมงคลสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านการจัดการ ต้องมีการจัดการแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

2.1) การจัดการด้านที่พัก

เนื่องจากพื้นที่สวนสมุนไพรมงคลสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตั้งอยู่ ณ บริเวณศูนย์บำรุงรักษาและบ้านพักพนักงาน ตำบลมาบจำ กิ่งนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง ซึ่งอยู่ในความดูแลของ เจ้าหน้าที่บริหารบ้านพักพนักงาน ปตท. โดยในพื้นที่บ้านพักพนักงานนั้น มีบ้านพักรับรอง ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 100 คน แต่นักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าพักในบ้านพักรับรองนั้น ต้องทำหนังสือขออนุญาต ไปยังเจ้าหน้าที่บริหารบ้านพักพนักงาน ปตท. ซึ่งนับว่าเป็นการไม่สะดวกที่นักท่องเที่ยวจะเข้าพัก ทำให้เจ้าหน้าที่โครงการบริหารจัดการสวนสมุนไพรมงคลฯ ไม่สามารถใช้บ้านพักรับรองในพื้นที่บ้านพักพนักงาน ปตท. เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในส่วนของสวนสมุนไพรมงคลฯ ได้

สำหรับพื้นที่สวนป่าเศรษฐกิจบริเวณรอบ ๆ สวนสมุนไพรมงคลฯ นั้น สามารถที่จะพัฒนาให้เป็นพื้นที่สำหรับกางเต็นท์พักแรมได้ และมีห้องน้ำในบริเวณใกล้เคียง แต่ปัญหาในเรื่องของเจ้าหน้าที่โครงการ ที่ไม่สามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา รวมถึงพื้นที่สวนสมุนไพรมงคลฯ ตั้งอยู่ในเขตบ้านพักพนักงาน ปตท. ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาการกวนพนักงาน ปตท. ที่พักอยู่ในบ้านพักได้ ทำให้ข้อเสนอในเรื่องการพัฒนาจุดกางเต็นท์ ไม่ได้รับการพิจารณาจากเจ้าหน้าที่โครงการระดับสูง

2.2) การจัดการด้านบริการร้านค้า

การจัดการด้านการให้บริการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และห้องนวดเพื่อสุขภาพ

- การจัดการร้านอาหาร

ในส่วนของศูนย์อาหารได้มีการตกแต่งสถานที่ให้สะอาดตาและสวยงาม เกิดบรรยากาศที่ดีและจำหน่ายอาหารที่สอดคล้อง เหมาะสมกับแนวคิดสวนไพรมงคลฯ และมีเมนูอาหารที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั่วไปเชิงกว้าง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ อาหารหลัก อาหารว่าง และเครื่องดื่ม แบ่งพื้นที่ร้านขายอาหารออกเป็น 5 ร้าน ได้แก่ ร้านอิมอรอย ร้านอิมรส ร้านอิมेम ร้านไอกรุ่น และร้านอิมใจ ซึ่งให้บริการอาหารและเครื่องดื่มสำหรับนักท่องเที่ยว มีกลุ่มแม่บ้าน

จากแต่ละชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบในการประกอบอาหาร ซึ่งกลุ่มแม่บ้านผู้ประกอบการของแต่ละร้านเป็นกลุ่มแม่บ้านของแต่ละชุมชน ที่เจ้าหน้าที่โครงการ ได้ทำการคัดเลือกให้เข้ามาเปิดร้านอาหาร โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ซึ่งอาหารที่จำหน่ายของแต่ละร้านจะประกอบด้วยอาหารที่เหมาะสมสำหรับธาตุเจ้าเรือนทั้ง 4 ธาตุ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) และมีอาหารแนะนำที่มีส่วนประกอบเป็นสมุนไพร รวมไปถึงเครื่องคั่วสมุนไพร และของหวาน-ขนมสมุนไพรด้วย และไม่มีจำหน่ายเครื่องดื่มประเภทสุรา ของมีเนมา ในศูนย์อาหารของสวนสมุนไพรฯ

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ พบว่า หลังจากนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรื่องธาตุเจ้าเรือนในพิพิธภัณฑ์สมุนไพรแล้ว นักท่องเที่ยวจะมีความสนใจในเรื่องของชนิดอาหาร ผลไม้ สมุนไพร และเครื่องคั่ว ที่เหมาะสมต่อธาตุของตนเอง และมีผลต่อการเลือกซื้ออาหารเพื่อรับประทานในศูนย์อาหาร เจ้าหน้าที่โครงการจึงมีแผนการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับธาตุเจ้าเรือนให้แก่กลุ่มแม่บ้านผู้ประกอบการขายอาหาร เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถแนะนำนักท่องเที่ยวในการเลือกรับประทานอาหาร ผลไม้ สมุนไพร และเครื่องคั่วได้ นอกจากนี้จะเป็นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่กลุ่มแม่บ้านเพื่อนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนอีกด้วย

- การจัดการร้านขายของที่ระลึก

ร้านขายของที่ระลึกประกอบด้วยสินค้าที่ระลึกต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 9 หมวด คือ หมวดสินค้าฝากขายชุมชน หมวดสินค้าสุขภาพและเสริมสุขภาพ หมวดสินค้าความงาม หมวดสินค้าอุปโภค-บริโภค หมวดหนังสือ/CD หมวดหัตถกรรม หมวดสินค้าชุดของฝาก หมวดต้นไม้ และหมวดสินค้าส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร (Corporate Image) ซึ่งเจ้าหน้าที่ดูแลร้านขายของที่ระลึก จะทำการจัดเรียงสินค้าประเภทต่าง ๆ ออกเป็นหมวดหมู่ สะดวกในการเลือกซื้อ เป็นระเบียบเรียบร้อย และสะอาดตา เกิดบรรยากาศที่ดี จำหน่ายสินค้าที่มีคุณภาพ และสอดคล้องเหมาะสมกับแนวคิดสวนสมุนไพรฯ

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ พบว่า สินค้าที่นำมาจำหน่ายในร้านขายของที่ระลึกเริ่มมีสินค้าจากชุมชนโดยรอบในกลุ่มชุมชนเขตเทศบาลมาตาพูดเข้ามาจำหน่ายในร้านมากขึ้น รวมถึงการเพิ่มแขนงสินค้าจากชุมชนอื่นๆ รอบนอกทั้งในจังหวัดระยอง และภูมิภาคตะวันออก เช่น ชลบุรี จันทบุรี โดยมีสินค้าของผู้ผลิตจากกลุ่มชุมชนที่มีความเป็นมืออาชีพ เป็นสินค้าระดับหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นการกระจายสินค้า และรายได้ให้กับชุมชน และยังเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เป็นที่รู้จัก และได้รับความสนใจมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นตัวอย่างสำคัญให้ชุมชนทั้ง 25 ชุมชน ได้เรียนรู้ถึงที่มาของความสำเร็จ

ของผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับมืออาชีพ และได้เห็นตัวอย่างผลิตภัณฑ์ บรรจุกัญท์ ที่ได้รับความนิยมนยอมรับ เพื่อเป็นตัวอย่าง กรณีศึกษาให้ชุมชนที่สนใจมีการนำความรู้ไปพัฒนา ผลิตภัณฑ์ของตนเองให้มีคุณภาพ และมาตรฐานดีขึ้น และสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง ออกสู่ท้องตลาดได้

จากกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ ระหว่างกลุ่มผู้ผลิต สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และกลุ่มชุมชนที่สนใจ ทำให้สวนสมุนไพรมัน เป็นสื่อกลาง ในการแลกเปลี่ยนความรู้ และมีการจัดฝึกอบรมคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์และบรรจุกัญท์ ให้แก่ ชุมชนที่ผลิตสินค้าสมุนไพร โดยเฉพาะ 25 ชุมชนในเขตเทศบาลมาบตาพุด และรับสินค้า จากชุมชนเข้ามาจำหน่ายในร้านขายของที่ระลึกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และอบรมเจ้าหน้าที่จำหน่ายสินค้า ที่ระลึก ให้สามารถตอบคำถาม และแนะนำสินค้าแก่นักท่องเที่ยวได้

- การจัดการให้บริการห้องนวดเพื่อสุขภาพ

มีการตกแต่งสถานที่ให้สะอาดและสวยงาม เกิดบรรยากาศที่ดี มีเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมสำหรับการนวด ผู้ชำนาญการด้านการนวดที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน การให้บริการการนวดที่ได้ใบรับรองจากสาธารณสุขทุกคน และมีแพทย์แผนไทยที่ช่วย ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพ สมุนไพร และการบำบัดโรคด้วยสมุนไพร แก่ผู้เข้ารับบริการอีกด้วย

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ พบว่า ในวันเสาร์-อาทิตย์ มักจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม และใช้บริการเป็นจำนวนมาก จึงจัดให้มีการ โทรศัพท์ติดต่อ เพื่อจองเวลาล่วงหน้า และเพิ่มผู้ให้บริการนวดในวัน-เวลา ที่มีผู้จองเข้าใช้บริการมากเป็นพิเศษ

2.3) การจัดการด้านคมนาคม

การเดินทางเข้าถึงสวนสมุนไพรมัน สามารถเดินทางได้สะดวก เนื่องจาก สามารถเข้าถึงพื้นที่สวนสมุนไพรมัน ได้โดยรถยนต์และจักรยานยนต์ จากทางหลวงจังหวัดสาย 3191 โดยตรง ทั้งนี้พื้นที่โครงการไม่มีรถประจำทางผ่าน มีประตูทางเข้าหลักอยู่ 2 ด้านพร้อมป้ายยาม ประจำ แต่เปิดใช้เป็น ทางเข้า-ออก เพียง 1 ด้านทางทิศใต้ ส่วนประตูทางทิศเหนือใช้เป็นทางออก เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ประตูที่ใช้เป็น ทางเข้า-ออก มีความสัมพันธ์กับ ตำแหน่งเกาะกลางถนนที่ทำให้ สามารถเลี้ยว เข้า-ออก พื้นที่สวนสมุนไพรมัน ได้สะดวก

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ พบว่าการเข้าถึงสวนสมุนไพรมัน นั้น มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก แต่ไม่มีรถประจำทางผ่าน ทำให้นักท่องเที่ยวอาจตัดสินใจ ไม่มาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรมัน ได้ นับว่าเป็นจุดด้อยของการจัดการด้านคมนาคมเข้าถึง ซึ่งเป็นการ

จำกัดกลุ่มนักท่องเที่ยว หรือเป็นปัจจัยที่คัดเลือนักท่องเที่ยวที่มีความตั้งใจเข้ามาเยี่ยมชมปัจจัยหนึ่ง จากการสอบถามชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียงถึงการเดินทางเข้าถึงสวนสมุนไพรฯ พบว่านักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยเหมารถประจำทางให้เข้ามาส่งหน้าประตูทางเข้าสวนสมุนไพรฯ ได้ หรือ ลงบริเวณป้ายรถประจำทางที่ใกล้เคียงสวนสมุนไพรฯ แล้วเหมารถประจำทาง หรือจักรยานยนต์รับจ้าง ให้เข้ามาส่งก็ได้

2.4) การจัดการด้านขยะ

จากการศึกษาและสำรวจพบว่า สวนสมุนไพรฯ มีการจัดภาชนะรองรับขยะอย่างทั่วถึงในแต่ละจุด และมีจุดรวบรวมขยะเพื่อให้รถขยะของเทศบาลนำไปกำจัดต่อไป

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ พบว่า ขยะส่วนใหญ่ที่พบเป็นขยะประเภทรีไซเคิล คือ ถุงพลาสติก และขวดพลาสติก สามารถแยกออกจากขยะประเภทอื่น ๆ ได้ง่าย ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการจะทำการแยกขยะอย่างคร่าว ๆ และจะมีกลุ่มคนงานรวบรวมขวดพลาสติก เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ส่วนขยะจากสวนสมุนไพรฯ ส่วนใหญ่ จะเป็นกิ่งไม้ และใบไม้ ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการจะรวบรวมเพื่อนำไปทำปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในสวนสมุนไพรฯ ต่อไป

2.5) การจัดการด้านน้ำเสีย

การจัดการด้านน้ำเสียที่เกิดจากครัวเรือน (ในบ้านพักพนักงาน ปตท.) และกิจกรรมการให้บริการด้านท่องเที่ยวทั้ง 2 แหล่ง จากการศึกษพบว่า น้ำเสียที่ใช้แล้วจากทั้ง 2 แหล่งจะมีท่อระบายน้ำ นำไปสู่บ่อบำบัดน้ำเสีย ด้านหลังบ้านพักพนักงาน ซึ่งน้ำเสียที่รวบรวมลงสู่บ่อบำบัดน้ำเสีย จะเข้าสู่ระบบการบำบัดน้ำเสียให้มีคุณภาพดีขึ้น และมีการตรวจสอบคุณภาพน้ำให้เหมาะสม ก่อนที่จะปล่อยน้ำเสียที่บำบัดแล้ว เข้าสู่บ่อพักน้ำเพื่อนำน้ำจากบ่อพักน้ำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ในบ้านพักและสวนสมุนไพรฯ ต่อไป เช่น สำหรับใช้รดน้ำต้นไม้ และทำความสะอาดพื้นที่ และถนนภายในสวนสมุนไพรฯ ซึ่งเป็นการหมุนเวียนทรัพยากรน้ำ และช่วยในการประหยัดค่าใช้จ่ายในเรื่องน้ำได้อีกด้วย

2.6) การจัดการด้านรักษาความปลอดภัย

ระบบรักษาความปลอดภัย ในพื้นที่บ้านพักพนักงาน ปตท. มีรั้วโปร่งล้อมรอบ มีตำแหน่งป้อมยามรักษาการณ์ทั้งสิ้น 5 จุด ตั้งอยู่บริเวณประตูหลัก 2 จุด และกระจายตัวบนถนนบริการอีก 3 จุด โดยมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเฝ้าประจำ 2 ผลัด ผลัดละ 12 คน ตลอดเวลา

รวมทั้งมีการติดตั้งไฟฟ้าให้แสงสว่างริมรั้ว ตามแนวถนน และบริเวณที่มีการใช้งานในเวลากลางคืนอย่างทั่วถึง

จากการสอบถามและสังเกต พบว่า การรักษาความปลอดภัยจะต้องเพิ่มจุดรักษาความปลอดภัยเพิ่มขึ้นอีก 2 จุด ซึ่งเป็นถนนที่สามารถเดินทางระหว่างสวนสมุนไพรมุขและบ้านพักพนักงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยสามารถดูแลความปลอดภัยได้ทั่วถึง และสามารถให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวได้ เพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ในส่วนของการเกิดอุบัติเหตุ จะมีการจัดเตรียมเจ้าหน้าที่ประจำโครงการทำการปฐมพยาบาลขั้นต้น และจะทำการติดต่อประสานงานโรงพยาบาลใกล้เคียง เพื่อรองรับการเกิดอุบัติเหตุร้ายแรง

2.7) การจัดการมาตรการ และกฎระเบียบในการเยี่ยมชมสวนสมุนไพรมุข

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ พบว่า มาตรการ และกฎระเบียบที่กำหนดในการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมุข นั้น อาจจะไม่สามารถป้องกันผลกระทบหรือความเสียหายได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการพยายามใช้วิธีการดูแลนักท่องเที่ยวอย่างใกล้ชิด เพื่อเป็นการให้ข้อมูล และป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดจากการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง ซึ่งเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ที่ทำหน้าที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว จะทำหน้าที่ชี้แจงมาตรการ กฎระเบียบ และข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวในการเยี่ยมชมสวนสมุนไพรมุข ให้แก่นักท่องเที่ยวทราบ ก่อนที่จะนำนักท่องเที่ยวเข้าชมสวนสมุนไพรมุข

2.8) การจัดการด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า งานประชาสัมพันธ์สวนสมุนไพรมุข เป็นงานสำคัญที่เจ้าหน้าที่โครงการให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ เพราะสวนสมุนไพรมุข เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ที่ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายนัก ทำให้ต้องดำเนินการทางด้านประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก โดยมีการติดต่อประสานงานกับภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ และแนะนำสวนสมุนไพรมุข ให้เป็นที่รู้จัก รวมไปถึงการติดต่อประสานงานกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ทั้งภายในจังหวัด และจังหวัดใกล้เคียงเพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวอีกด้วย

จากการประชุมหารือของเจ้าหน้าที่โครงการ พบว่า การประชาสัมพันธ์สวนสมุนไพรมุข นั้น จำเป็นต้องมีความพร้อมในเรื่องของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการได้ทำการรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียด และพร้อมสำหรับการประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนที่สนใจ

และจัดให้มีผู้ให้บริการข้อมูลข่าวสารทั้งทางโทรศัพท์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) หน้าจุดประชาสัมพันธ์ประจำสวนสมุนไพรฯ และหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ เป็นต้น

2.9) การจัดการด้านป้าย/สัญลักษณ์บอกเส้นทาง

จากการสังเกตและสอบถามเจ้าหน้าที่โครงการพบว่า มีการเปลี่ยนป้ายบอกเส้นทางไปยังสวนสมุนไพรฯ ใหม่ ให้เป็นขนาดใหญ่ มีสีสันต่างจากป้ายบอกเส้นทางทั่วไป เป็นที่สังเกตได้ง่ายขึ้นแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยรถยนต์ และจักรยานยนต์ โดยติดต่อกรมทางหลวงให้ดำเนินการทำป้ายใหม่ และติดตั้งในจุดคมนาคมสำคัญ ๆ ที่สังเกตเห็นได้ง่าย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าถึงสวนสมุนไพรฯ ได้สะดวก รวมถึงป้ายสัญลักษณ์เส้นทางศึกษาธรรมชาติภายในสวนสมุนไพรฯ ป้ายบอกชื่อสมุนไพร และสรรพคุณ ที่มีความชัดเจน ขนาดเหมาะสม และสีสันกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ทำให้ไม่ขัดกับทัศนียภาพของสวนสมุนไพรฯ

จากการศึกษาร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการพบว่า แนวทางการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ มีการวางแผนจัดการที่ดี สร้างความรับผิดชอบ และไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการบางด้านนั้น มีการวางแผนการจัดการที่สอดคล้องกับหลักแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตั้งแต่ขั้นตอนของการออกแบบพื้นที่ เพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับกรวางแผนด้านการจัดการแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวรายอื่น ๆ และประชาชนที่เข้ามาท่องเที่ยว

3) การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านกิจกรรมและกระบวนการ

จากการศึกษาถึงการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในสวนสมุนไพรฯ ให้เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของเจ้าหน้าที่นำชมและนักท่องเที่ยว ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งคือการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยเฉพาะการสร้างความรู้ความตระหนักและปลูกจิตสำนึกต่อนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนท้องถิ่นอย่างมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ที่ดำเนินการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมสวนสมุนไพรฯ พบว่า มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของเจ้าหน้าที่นำชม และนักท่องเที่ยวหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

3.1) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและการสื่อสาร

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและการสื่อสาร เป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งในระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้ศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่โครงการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ของทุกหน่วยงาน และสมาชิกชุมชนในท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรฯ มีการปฏิสัมพันธ์ติดต่อสื่อสาร และมีขบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเข้มข้น มีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนทัศนคติ และวางแผนจัดการท่องเที่ยว รวมไปถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การติดต่อสื่อสารดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ร่วมกันที่สำคัญยิ่ง

จากการสอบถามและสังเกต รูปแบบของการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่เจ้าหน้าที่โครงการดำเนินงาน ในรูปแบบเดิมนั้น มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่นำชม และนักท่องเที่ยวน้อย ซึ่งเจ้าหน้าที่นำชมสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการนำเสนอข้อมูล เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่นำชมกับนักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวได้

รูปแบบของกิจกรรมท่องเที่ยวที่เจ้าหน้าที่โครงการกำหนดขึ้นใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวที่มาได้มีโอกาสได้เรียนรู้ถึงพระราชกรณียกิจ พระอัจฉริยภาพของกษัตริย์ไทย เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาหมอยาไทย เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตคนสมัยก่อน และได้สัมผัสกับธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนที่มีความแตกต่างกัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจ และความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน ในขณะที่ทางเจ้าหน้าที่นำชมก็ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้มาเยือน ดังนั้น เจ้าหน้าที่โครงการจึงมีการจัดการด้านบุคลากรซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ เป็นผู้ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ด้วยการสื่อความหมาย ด้วยการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นอยู่ ที่เกิดขึ้น และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับชีวิต และธรรมชาติ เป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณค่า ความโดดเด่น และแสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยการสื่อความหมายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชม ได้เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ รวมทั้งความน่าสนใจในระบบนิเวศของธรรมชาติอีกด้วย

3.2) การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร

จากการสอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า เจ้าหน้าที่นำชมของโครงการต้องผ่านการคัดเลือก และผ่านการฝึกอบรมเพื่อเป็นผู้นำชมสวนสมุนไพรฯ รวมถึงคัดเลือกผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมไปปฏิบัติงาน และทดลองนำชมที่งานมหกรรมพืชสวนโลก จังหวัดเชียงใหม่ ก่อนที่จะเริ่มนำชมในสวนสมุนไพรฯ

จากการสอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า เจ้าหน้าที่โครงการยังขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลาย ๆ ด้าน ทำให้การตัดสินใจในการดำเนินการท่องเที่ยวจะไม่ได้รับความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่บริหารโครงการระดับสูง ในการสนับสนุนและการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ระดับสูงของบริษัท แพลน โมทิฟ จำกัด พบว่า มีการจัดอบรม ทดสอบ และพัฒนาความสามารถของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

3.3) การจัดรูปแบบของกิจกรรมและให้การศึกษา

จากการศึกษารูปแบบของกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของสวนสมุนไพรฯ พบว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ กิจกรรมศึกษาเส้นทางธรรมชาติ กิจกรรมนักร้อง กิจกรรมตามรอยสมเด็จพระเทพฯ และศึกษาความเป็นมาของสวนสมุนไพรฯ นอกจากนี้ยังมีการจัดรูปแบบกิจกรรมและสื่อความหมาย

- การเดินศึกษาสัมผัสธรรมชาติ โดยใช้เส้นทางเดินเท้าในสวนสมุนไพรฯ เพื่อศึกษาถึงสวนสมุนไพรฯ ที่น่าสนใจ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ หรือนั่งรถ NGV ความสวยงามของสวนสมุนไพรฯ ในระหว่างเส้นทางนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของระบบนิเวศ และชนิดของพันธุ์พืชสมุนไพรฯ รวมไปถึงความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นจากเจ้าหน้าที่นำชม

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสื่อความหมาย โดยใช้วิธีการ เช่น การนำพืชสมุนไพรต่างๆ มาต้มเป็นเครื่องดื่มบำรุงกำลัง หรือให้ชิมรสชาติของสมุนไพรบางชนิด เช่น กินมะขามป้อมแล้วให้ดื่มน้ำตาม จะรู้สึกหวาน เป็นต้น

จากการศึกษาถึงแนวทางการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้ศึกษา และเจ้าหน้าที่โครงการ พบว่า พื้นที่สวนสมุนไพรฯ สามารถที่จะ

จัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ ซึ่งกิจกรรมการนำชมจะมีทุกวัน เพื่อเป็นการรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม ยกเว้นวันจันทร์ที่เป็นวันหยุดจะไม่มีกิจกรรมใด ๆ นอกจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในสวนสมุนไพรมานักท่องเที่ยว ยังมีกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นในวันสำคัญ เช่น วันปีใหม่ วันเด็ก วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันพืชมงคล เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการจัดกิจกรรม เจ้าหน้าที่โครงการจะร่วมกันออกแบบลักษณะกิจกรรม และกำหนดหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ซึ่งผู้ศึกษา จะมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนข้อมูลในเรื่องของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

4) การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านองค์กร

จากการศึกษาถึงการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสวนสมุนไพรมานักท่องเที่ยว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านองค์กร พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการ ไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการใด ๆ อันเนื่องมาจาก ข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะเรื่องของข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ของบ้านพักพนักงาน ปตท. และข้อจำกัดด้านการจัดการที่เป็นการจัดการของบริษัทเอกชน จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า มีเพียง เฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมานักท่องเที่ยว เท่านั้น ที่มีบทบาท ในการร่วมประชุม เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา การกำหนดกิจกรรม แนวทางการแก้ไข การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมประเมินผล จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวพบว่า เจ้าหน้าที่โครงการบริหารของ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้ทำการศึกษาถึง การพัฒนาสวนสมุนไพรมานักท่องเที่ยว ร่วมกับคณะนักวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย และได้ประสานงานว่าจ้างบริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด ให้ทำหน้าที่บริหารจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมานักท่องเที่ยว โดยฝ่ายบริหาร ของ ปตท. เป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ และขอบเขต ของงาน ซึ่งรายละเอียดระบุในเงื่อนไขสัญญาจ้างงาน

ในการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมานักท่องเที่ยว มีการประชุมสรุปผลการดำเนินงานในทุกๆ เดือน โดยผู้เข้าร่วมประชุมจะเป็นเจ้าหน้าที่เฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมานักท่องเที่ยว เท่านั้น ซึ่งแนวทางในการพัฒนาให้เกิด การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ทำได้แค่เพียงนำข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นของชุมชน เสนอ ต่อที่ประชุม เพื่อจะได้หาแนวทางในการจัดการที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่น เปิดโอกาส ให้ชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการพยายามที่จะ ประสานงานกับท้องถิ่น เพื่อนำข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นจากแต่ละชุมชน มาเป็นแนวทาง ในการดำเนินกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์แก่ชุมชน กระจายรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิต ของประชาชนในท้องถิ่นต่อไป ซึ่งในการประชุมสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละเดือนจะมีการ

สรุปยอดงบประมาณผลตอบแทนจากกิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยว วางแผนการใช้งบประมาณในการพัฒนา เพื่อจะนำผลตอบแทนที่ได้จากการท่องเที่ยวกลับมาพัฒนาสวนสมุนไพรฯ ให้ดีขึ้น

4.3.2 ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ช่วงที่ 1

ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ช่วงที่ 1 โดยพิจารณาตามองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ตามหลักแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1) ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านพื้นที่ พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ พยายามที่จะรักษาสภาพทางธรรมชาติของสวนสมุนไพรฯ ให้มีสภาพเดิมมากที่สุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกได้สัมผัสบรรยากาศท่ามกลางธรรมชาติ และรู้สึกผ่อนคลาย มีการรักษาเอกลักษณ์เฉพาะทางด้านสมุนไพรฯ ให้เป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ซึ่งการเตรียมความพร้อมของสถานที่ในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ จำเป็นต้องได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ได้ว่าจ้างพนักงานจากบริษัทเอกชนต่าง ๆ เพื่อดูแลสวนสมุนไพรฯ ให้สะอาดเรียบร้อย และพร้อมที่รองรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา ทั้งในส่วนของตัวอาคารนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ อาคารเอนกประสงค์ และพื้นที่สวนสมุนไพรฯ ซึ่งการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านพื้นที่ในระยะที่ 1 พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ให้ความสำคัญในการดูแลความเรียบร้อยของพื้นที่มากขึ้น ให้ความสำคัญต่อการรักษาสภาพแวดล้อมในสวนสมุนไพรฯ มากขึ้น และมีการจัดการปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้เหมาะสม และรองรับกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น การจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลสวนสมุนไพรฯ เพื่อดูแลและรดน้ำ ต้นสมุนไพร ที่บอบช้ำง่ายและต้องการการดูแลเป็นพิเศษ การจัดให้มีแม่บ้านดูแลความสะอาดของอาคารนิทรรศการ และพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงความเป็นระเบียบของห้องประชุม ความสะอาดของห้องน้ำ เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้เป็นการรักษาสภาพทางธรรมชาติของสวนสมุนไพรฯ เป็นการดูแลพื้นที่อย่างใกล้ชิด และส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อสวนสมุนไพรฯ สูงด้วย

2) ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร่ฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านการจัดการ พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพร่ฯ มีการวางแผนการจัดการทางด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อการรองรับกิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี แต่ก็ให้ความสนใจต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมในสวนสมุนไพร่ฯ มากขึ้น โดยมีการศึกษาแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการในสวนสมุนไพร่ฯ โดยมีการประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการจัดการแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้ การจัดการด้านที่พัก การจัดการด้านบริการร้านค้า การจัดการด้านคมนาคม การจัดการด้านขยะ การจัดการด้านน้ำเสีย การจัดการด้านรักษาความปลอดภัย การจัดการมาตรการและกฎระเบียบในการเยี่ยมชมสวนสมุนไพร่ฯ การจัดการด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร และการจัดการด้านป้าย/สัญลักษณ์บอกเส้นทาง ซึ่งการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร่ฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านการจัดการในระยะที่ 1 พบว่า ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของสวนสมุนไพร่ฯ ได้เป็นอย่างดี ทำให้สวนสมุนไพร่ฯ ไม่เคยมีผลกระทบหรือปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมใด ๆ เกิดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการอื่น ๆ

3) ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร่ฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่า มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากในการจัดกิจกรรมและกระบวนการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยเป็นการสื่อสารที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่นำชม ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่นำชมจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศของพื้นที่สวนสมุนไพร่ฯ เพิ่มเติมมากขึ้น เพื่อให้สามารถสื่อสาร และทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวได้ดีขึ้น ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพร่ฯ ได้จัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อให้เข้าใจและสามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างถูกต้องมากขึ้น ในส่วนของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในสวนสมุนไพร่ฯ เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพร่ฯ ฝ่ายกิจกรรมได้พยายามออกแบบรูปแบบกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้ซาบซึ้งถึงพระราชปณิธานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อนำแนวคิดของพระองค์เป็นแบบอย่างในกระบวนการเรียนรู้ และกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ถึงความสวยงามและความมหัศจรรย์ของธรรมชาติ ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพร่ไทย ภูมิปัญญาหมอยาไทย รวมไปถึงระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในสวนสมุนไพร่ และในแต่ละกิจกรรมก็เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียงได้เข้ามามีส่วนร่วมอีกด้วย ซึ่งการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการในระยะที่ 1 พบว่า กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในสวนสมุนไพรฯ ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่น ที่ให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมในสวนสมุนไพรฯ มากขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ กระตุ้นการเรียนรู้ และสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกต่อนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและประชาชนในท้องถิ่น

4) ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านองค์กร พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการพยายามที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะมากขึ้น เพื่อนำแนวคิดเหล่านั้นเข้าสู่ที่ประชุม โดยมีการแบ่งหมวดหมู่ข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อนำไปวิเคราะห์หาแนวทางในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวให้รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น และมีประสานงานกับกลุ่มประชาชน ผู้ประกอบการในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นในสวนสมุนไพรฯ เพื่อเป็นการกระจายรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น ส่วนผลตอบแทนที่ได้จากการดำเนินการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็มีการนำไปจัดสรร เพื่อใช้ในการจัดการพัฒนาสวนสมุนไพรฯ ให้รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านองค์กรในระยะที่ 1 พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการไม่สามารถเปิดโอกาสให้ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการได้ ซึ่งทำให้การจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งส่งผลให้ไม่ตรงตามเป้าหมายที่ประชาชนคาดหวัง ซึ่งทุกข้อเสนอแนะ และทุกความคิดเห็นของประชาชน จะถูกนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ ต่อไป

4.3.3 การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ช่วงที่ 2 (24 พฤษภาคม-31 สิงหาคม 2550)

1) การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านพื้นที่

จากการศึกษาถึงการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านพื้นที่พบว่า สวนสมุนไพรฯ เป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวหลังไหลเข้ามาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรฯ อย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงเดือนเมษายน และพฤษภาคมที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวสูงมากเพราะเป็นช่วงปิดเทอม และเป็นฤดูกาลท่องเที่ยว ทำให้เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ไม่สามารถจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวได้ จึงทำให้เกิดความแออัดของนักท่องเที่ยวในพื้นที่สวนสมุนไพรฯ จึงมีการวางแผนการเพิ่มจุดดึงดูดความสนใจ เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวไม่ให้กระจุกในบริเวณเดียว โดยแนะนำจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะต่างๆ กันออกไป ของสวนสมุนไพรฯ ออกเป็น “5 ต้องทำ 10 ควรเห็น” ซึ่งช่วยให้เจ้าหน้าที่สวนสมุนไพรฯ สามารถแก้ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่นำชมสามารถสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล และเรียนรู้ร่วมกันกับนักท่องเที่ยวได้

ในส่วนการจัดการดูแลความเรียบร้อยและความพร้อมของพื้นที่ที่ได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ อย่างใกล้ชิด และมีพนักงานดูแลความเรียบร้อยตลอดเวลา ทั้งในบริเวณอาคารนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ อาคารอเนกประสงค์ และสวนสมุนไพรฯ ทำให้เป็นการรักษาความสะอาด และสภาพแวดล้อมของสวนสมุนไพรฯ ได้ด้วย

2) การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการจัดการ

จากการศึกษาถึงการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางการจัดการพบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ให้ความสำคัญในเรื่องของการจัดการอย่างยั่งยืน และสร้างความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เพราะบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เป็นประกอบการด้านพลังงานที่มีวิสัยทัศน์ในเรื่องของการรักษาสิ่งแวดล้อม จึงต้องการให้สวนสมุนไพรฯ เป็นแบบอย่างที่ดีของการจัดการอย่างยั่งยืน และมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมและกระบวนการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการอื่นๆ ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการอย่างยั่งยืนด้วย

3) การดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านกิจกรรม และกระบวนการ

จากการศึกษาถึงการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสวนสมุนไพรมสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านกิจกรรม และกระบวนการพบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมของบริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด มีการดำเนินกิจกรรมตามเงื่อนไขสัญญาว่าจ้างอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละกิจกรรมที่จัดทำให้เกิด การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมฯ ประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการต่าง ๆ และนักท่องเที่ยว ส่งผลให้การจัดการด้านกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ ในสวนสมุนไพรมฯ มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง

3.1) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว

เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมฯ มีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกต่อนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนท้องถิ่น ซึ่งเจ้าหน้าที่นำชมจะเป็นผู้ที่นำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมสภาพทั่วไป ของสวนสมุนไพรมฯ และจะเป็นผู้อธิบายให้เข้าใจในสิ่งที่เห็นว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นอย่างไร เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจและความประทับใจ และเป็นการกระตุ้นให้คิด อยากรู้ อยากรูเห็น เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนสองทางระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมฯ และนักท่องเที่ยว

ในส่วนของกลุ่มผู้ให้บริการต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านที่ให้บริการด้านอาหาร และเครื่องดื่มก็สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับสวนไพรมในชีวิตประจำวัน และสามารถแนะนำ อาหาร-เครื่องดื่ม ที่เหมาะสมกับธาตุเจ้าเรือนธาตุต่าง ๆ หรืออาการผิดปกติของร่างกาย ของนักท่องเที่ยวแต่ละคนได้อีกด้วย กลุ่มเจ้าหน้าที่ขายของที่ระลึก สามารถให้ข้อมูลและแนะนำ ผลิตภัณฑ์สวนไพรมที่เหมาะสมต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ และกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ นวดแผนไทย สามารถวิเคราะห์อาการเจ็บป่วยและความผิดปกติของกระดูก และกล้ามเนื้อเบื้องต้นได้ ซึ่งสามารถแนะนำสวนไพรมที่ใช้รักษา รวมไปถึงวิธีการรักษาเบื้องต้นได้

กระบวนการให้ความรู้ และสื่อความหมายของเจ้าหน้าที่โครงการ สวนสมุนไพรมฯ สามารถช่วยกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ นำชมสื่อได้ ซึ่งความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของพื้นที่สวนสมุนไพรมฯ สามารถ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักและปลูกจิตสำนึกต่อนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนท้องถิ่นได้

3.2) วิธีการเผยแพร่เนื้อหาและการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้

เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรรฯ ได้ทำการปรับปรุงวิธีการเผยแพร่เนื้อหาและการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการทำวารสารแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว (คู่มือหัวใจ ใฝ่รู้) และกำหนดจุดเด่นของสวนสมุนไพรรฯ “5 ต้องทำ 10 ควรเห็น” ซึ่งเป็นการประโยชน์จากความน่าสนใจของสวนสมุนไพรรฯ มากำหนดเป็นจุดที่ให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 6 จุดท่องเที่ยวและกิจกรรมที่น่าสนใจของสวนสมุนไพรรฯ

จุดท่องเที่ยวและกิจกรรมที่น่าสนใจของสวนสมุนไพรรฯ	
 5 ต้องทำ	<ul style="list-style-type: none"> - นั่งรถ NGV ชมสวน - ตรวจวิเคราะห์เจ้าเรือน - เล่นเกมเมืองสมุนไพรร - บันทึกความรู้ ความประทับใจในคู่มือหัวใจ ใฝ่รู้ - ลิ้มรสอาหารสุขภาพ นวดผ่อนคลาย และจับจ่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อสุขภาพ
10 ควรเห็น	<ul style="list-style-type: none"> - ต้นจันทน์เทศ - พืชสมุนไพรรเด่นๆ ในสวน - ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรร - สารพัดผักพื้นบ้าน อาหารสมุนไพรร - ภาพยนตร์วีดิทัศน์ “การเดินทางของลูกยาง” - นิทรรศการรูปภาพ “ห้องเจ้าฟ้านักอนุรักษ์” - กิจกรรมอนุรักษ์ “ห้องพลังไทย พิทักษ์โลก” - พาชมสวนผ่านแบบจำลองสวนสมุนไพรรฯ และรถ NGV วิ่งได้ - ต้นจปีสิรินธร - บ้านหมอยา 4 ภาค

ซึ่งการกำหนดจุดเด่นของสวนสมุนไพรรฯ เป็น “5 ต้องทำ 10 ควรเห็น” ช่วยให้เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรรฯ สามารถระจายนักท่องเที่ยวออกไปเยี่ยมชมตามจุดต่าง ๆ ได้ในช่วงเวลาที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสวนสมุนไพรรฯ เป็นจำนวนมาก ซึ่งการแจกคู่มือหัวใจ ใฝ่รู้ ประกอบการท่องเที่ยวช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของสวนสมุนไพรรฯ และช่วยกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีด้วย

ในส่วนของการจัดกิจกรรมภายในสวนสมุนไพรรฯ เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรรฯ มีวัตถุประสงค์ที่จะเป็นศูนย์กลางในการขยายเครือข่ายผู้ประกอบการท้องถิ่นให้เกิดการพบปะ เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เพื่อให้กลุ่มผู้ประกอบการท้องถิ่นนำ

ประสบการณ์ที่ได้จากการพบปะ เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนข้อมูล ไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองต่อไป

3.3) ผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้

การจัดวิธีการเผยแพร่เนื้อหาและการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ โดยเน้นให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเจ้าหน้าที่นำชมและนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เพราะเจ้าหน้าที่นำชมสามารถวิเคราะห์ลักษณะของนักท่องเที่ยวได้ว่า นักท่องเที่ยวที่ตนเองดูแลนั้น มีความต้องการท่องเที่ยวแบบใด ซึ่งเจ้าหน้าที่นำชมจะเลือกวิธีการสื่อความหมายที่เหมาะสมต่อนักท่องเที่ยวกลุ่มนั้น ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่เจ้าหน้าที่นำชมนำเสนอ และเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้การจัดกิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพร่ฯ เอื้อให้เกิดผลประโยชน์และเกิดความคุ้มค่าในการเรียนรู้

3.4) การปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพร่ฯ มีการวางแผนการปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการให้ความรู้ภายในสวนสมุนไพร่ฯ ให้เป็นกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีการวางแผนงานระยะยาวในการเป็นศูนย์การศึกษาความรู้ทางด้านสมุนไพร่ฯ และยังเป็นศูนย์กลางในการขยายเครือข่ายผู้ประกอบการท้องถิ่น ทำให้ต้องมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยนำความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ รวมถึงปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงาน เป็นแนวทางในการปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

4) ดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านองค์กร

จากการศึกษาถึงการดำเนินการจัดการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร่ฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทางด้านองค์กรพบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพร่ฯ ไม่สามารถที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการจัดการต่าง ๆ ในสวนสมุนไพร่ฯ ได้ แต่ก็พยายามที่จะเข้าถึงความต้องการของทุก ๆ ฝ่าย ทั้งผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนได้ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร่ฯ และมีการสรุปงบประมาณเพื่อนำผลตอบแทนที่ได้จากกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวกลับมาพัฒนาสวนสมุนไพร่ฯ ให้รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อไป

4.3.4 ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ช่วงที่ 2

ผลการศึกษาคิดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ช่วงที่ 2 โดยพิจารณาตามองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ตามหลักแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1) ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านพื้นที่ พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ผู้รับผิดชอบในการจัดการและดูแลความเรียบร้อยของสถานที่ ได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างดี และเป็นผู้สนับสนุนข้อมูลหลักในการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ทำให้การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านพื้นที่ ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ศึกษาและเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ได้คาดการณ์ไว้ ซึ่งทำให้สวนสมุนไพรฯ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม คงสภาพทางธรรมชาติ และเอกลักษณ์เฉพาะ ก่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมอยู่เสมอ

2) ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านการจัดการ พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ มีการจัดการที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และมีการดำเนินการจัดการอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นผลจากการให้ความสำคัญในเรื่องของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านการจัดการ ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ศึกษาและเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ ได้คาดการณ์ไว้ ซึ่งทำให้สวนสมุนไพรฯ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นแบบอย่างในการวางแผนรองรับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นแบบอย่างที่ดีของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3) ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรฯ พิจารณาองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่า เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ มีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ มีการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกต่อนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนท้องถิ่น รวมไปถึงการปรับปรุงปัจจัยและกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้การดำเนินการส่งเสริม

และพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมหาสารคาม พิจารณาองค์ประกอบด้านการกิจกรรม และกระบวนการ ตรงตามเป้าหมายที่ผู้ศึกษาและเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมหาสารคาม ได้คาดการณ์ไว้ ซึ่งทำให้สวนสมุนไพรมหาสารคาม เป็นศูนย์กลางตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรมหาสารคาม ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว และประชาชนท้องถิ่นมากขึ้นเรื่อย ๆ ภายใต้อิทธิพลตลาดนัดสวนสมุนไพรมหาสารคามจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สยามบรมราชกุมารี

4) ผลการติดตามประเมิน การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมหาสารคาม พิจารณาองค์ประกอบด้านองค์กร พบว่า เป็นปัญหาและข้อจำกัดสำคัญที่เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมหาสารคาม ไม่สามารถเปิดโอกาสให้ชุมชนและประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางแผนการจัดการได้ เพราะเงื่อนไข ข้อกำหนด และเป้าหมายของเจ้าของสถานที่คือ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) กำหนดคือ ต้องมีการจัดการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวน 55,000 คนต่อปี และต้องจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ตามเป้าหมายที่กำหนด ทำให้ภาระหน้าที่การจัดการอยู่ที่บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และเจ้าหน้าที่บริหารทั่วไปของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เป็นเพียงผู้ดูแลความเรียบร้อย ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมหาสารคาม ได้พยายามแก้ปัญหาโดยการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่ได้แสดงความคิดเห็นในโอกาสต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในสวนสมุนไพรมหาสารคาม ต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 7 ผลการประเมินศักยภาพในด้านบริบทของสวนสมุนไพรรฯ ในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประเมินครั้งที่ 2 หลังทดลองดำเนินการ)

รายการ	คะแนน	ระดับศักยภาพ
1. ความยากลำบากในการเดินทาง	3	สูง
2. ความปลอดภัยในการเดินทาง (ความลาดชันหรือความกว้างของถนน)	3	สูง
3. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดการเดินทาง	3	สูง
4. จำนวนจุดท่องเที่ยวระหว่างเส้นทาง	3	สูง
5. ความสวยงามของภูมิทัศน์ระหว่างเส้นทาง	2	ปานกลาง
ภาพรวมศักยภาพในด้านบริบท (Context)	2.8	สูง

จากตารางที่ 7 พบว่า ช่วงทดลองดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการพัฒนาภาพรวมศักยภาพทางด้านบริบทให้เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการติดต่อประสานงานกับกรมทางหลวง เพื่อติดตั้ง และปรับปรุงป้าย ให้มีความชัดเจน ง่ายต่อการสังเกต สะดวกแก่การเดินทางเข้าถึงมากขึ้น เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ พบว่า ศักยภาพส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ส่วนผลการประเมินประเด็นของศักยภาพด้านความสวยงามของภูมิทัศน์ระหว่างเส้นทางนั้น มีการพัฒนาเกาะกลางถนนในบริเวณเขตรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่โครงการฯ ให้มีความร่มรื่น สะอาด และสวยงามมากขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 8 ผลการประเมินศักยภาพในด้านปัจจัยนำเข้าของสวนสมุนไพรฯ ในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประเมินครั้งที่ 2 หลังทดลองดำเนินการ)

รายการ	คะแนน	ระดับศักยภาพ
1. จำนวนจุดท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรฯ	3	สูง
2. จำนวนกิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรฯ จัดให้นักท่องเที่ยว	3	สูง
3. จำนวนจุดท่องเที่ยวในพื้นที่รอบ ๆ สวนสมุนไพรฯ	3	สูง
4. จำนวนกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยว	1	ต่ำ
5. กิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรฯ ให้บริการแก่ชุมชนในด้านการท่องเที่ยว	3	สูง
6. จำนวนที่พักภายในสวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง	1	ต่ำ
7. จำนวนที่พักรอบ ๆ สวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง	1	ต่ำ
8. ร้านอาหารภายในสวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง	3	สูง
9. ร้านอาหารรอบ ๆ สวนสมุนไพรฯ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุดต่อครั้ง	3	สูง
10. ห้องสุขาสาธารณะ	3	สูง
11. โทรศัพท์สาธารณะ	1	ต่ำ
12. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือ สถานีนอนามัย	1	ต่ำ
13. เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย	3	สูง
14. ไฟฟ้า	3	สูง
15. แหล่งน้ำ	3	สูง
ภาพรวมศักยภาพในด้านปัจจัยนำเข้า (Input)	2.33	ปานกลาง

จากตารางที่ 8 พบว่า ช่วงทดลองดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการพัฒนาภาพรวมศักยภาพทางด้านปัจจัยนำเข้า ให้เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ พบว่ามีการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยนำเข้าหลายประเด็นด้วยกัน โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาจุดท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากขึ้น มีการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความสร้างสรรค์ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจ แบ่งประเภทกิจกรรมให้เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว และชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมความสะดวก ให้สามารถรองรับความต้องการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ได้ ส่วนประเด็นที่มีศักยภาพในการพัฒนาอยู่ในระดับต่ำ เช่น กิจกรรมที่ชุมชนจัด ที่พัก โทรศัพท์สาธารณะ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขนั้น จะถูกจำกัดด้วยขีดความสามารถของพื้นที่สวนสมุนไพรรฯ และเจ้าหน้าที่โครงการฯ แม้ว่าจะมีการจัดการมาตรการรองรับ แต่ก็ไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่

ตารางที่ 9 ผลการประเมินศักยภาพในด้านกระบวนการของสวนสมุนไพรรฯ ในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประเมินครั้งที่ 2 หลังทดลองดำเนินการ)

รายการ	คะแนน	ระดับศักยภาพ
1. การติดต่อประสานงานด้านการท่องเที่ยว	3	สูง
2. ความหลากหลายของกิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรรฯ จัดให้นักท่องเที่ยว	3	สูง
3. ความแปลกใหม่ หรือน่าสนใจของกิจกรรมที่ทางสวนสมุนไพรรฯ จัดให้นักท่องเที่ยว	3	สูง
4. ช่วงเวลาที่ทางสวนสมุนไพรรฯ จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว	3	สูง
5. ความหลากหลายของกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยว	1	ต่ำ
6. ความแปลกใหม่ หรือน่าสนใจของกิจกรรมที่ชุมชนจัดให้นักท่องเที่ยว	1	ต่ำ
7. ช่วงเวลาที่ชุมชนจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว	1	ต่ำ

ตารางที่ 9 (ต่อ)

8. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	2	ปานกลาง
ภาพรวมศักยภาพในด้านกระบวนการ (Process)	2.1	ปานกลาง

จากตารางที่ 9 พบว่า ช่วงทดลองดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการพัฒนาภาพรวมศักยภาพทางด้านกระบวนการ ให้เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ พบว่า มีการพัฒนาประเด็นของการติดต่อประสานงานด้านการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อประสานงานได้สะดวกมากขึ้น มีการจัดการด้านกิจกรรมโดยเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมที่จัดให้เหมาะสมกับลักษณะนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมมากขึ้น เป็นกิจกรรมที่สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้ไม่ว่าจะน้อยหรือมาก และเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงเนื้อหาในการสร้างจิตสำนึก อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาหมอยาไทยได้ง่ายขึ้น และในประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนแม้จะมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม และเสนอแนะความคิดเห็นมากขึ้น แต่ผลการสำรวจยังพบว่ามีคะแนนอยู่ในระดับต่ำ

ตารางที่ 10 ผลการประเมินศักยภาพในด้านผลของสวนสมุนไพรฯ ในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ประเมินครั้งที่ 2 หลังทดลองดำเนินการ)

รายการ	คะแนน	ระดับศักยภาพ
1. จำนวนนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยในช่วงหลังทดลองดำเนินการ	3	สูง
2. แนวโน้มนักท่องเที่ยวในช่วงหลังทดลองดำเนินการ	3	สูง
3. จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาพักภายในสวนสมุนไพรฯ โดยเฉลี่ยในช่วงหลังทดลองดำเนินการ	ไม่มีที่พักรองรับ	-
4. จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการร้านอาหารภายในสวนสมุนไพรฯ ในช่วงหลังทดลองดำเนินการ	3	สูง

ตารางที่ 10 (ต่อ)

5. ผลประกอบการด้านการท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย ในช่วงหลังทดลองดำเนินการ	ไม่มีการศึกษา	-
6. แนวโน้มผลการประกอบการด้านการท่องเที่ยว ในช่วงหลังทดลองดำเนินการ	ไม่มีการศึกษา	-
7. ปัญหาเกี่ยวกับขยะ	3	สูง
8. ชาวบ้านมีความพึงพอใจที่มีการพัฒนาสวนสมุนไพร ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว	3	สูง
9. ชาวบ้านมีจิตสำนึกอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	2	ปานกลาง
10. การท่องเที่ยวได้สร้างความเข้มแข็งและแก้ปัญหา ความยากจนให้กับชุมชน	2	ปานกลาง
11. ผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวของ สวนสมุนไพรฯ บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้	3	สูง
12. การจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพรฯ ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทางลบ	3	สูง
13. การจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพรฯ ส่งผล กระทบให้เกิดมลพิษทางเสียง อากาศ และน้ำ	3	สูง
14. การจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพรฯ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ของชาวบ้านในทางลบ	3	สูง
15. การจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพรฯ ส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ ในทางบวก	2	ปานกลาง
16. ปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด ในการพัฒนาเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2	ปานกลาง
17. สิ่งที่น่าทึ่งท่องเที่ยวได้รับ	3	สูง
ภาพรวมศักยภาพในด้านผล (Output)	2.71	สูง

จากตารางที่ 10 พบว่า ช่วงทดลองดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ใน สวนสมุนไพรสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการพัฒนาภาพรวมศักยภาพ ทางด้านผล ให้เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาตัวบ่งชี้ พบว่า ในประเด็นของการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ดี สิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับ จำนวน นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นตลอด อยู่ในระดับสูง ประเด็นของปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมไปถึงประเด็นของการท่องเที่ยวได้สร้างความ เข้มแข็งและแก้ปัญหาความยากจนให้กับชุมชน รวมทั้งการจัดการท่องเที่ยวของสวนสมุนไพรฯ ส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ ในทางบวก อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากเจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้เชิญชวนผู้ประกอบการในชุมชน และจังหวัดใกล้เคียงที่ประสบความสำเร็จ ให้เข้าร่วมกิจกรรม ที่จัดขึ้นในสวนสมุนไพรฯ ทำให้มีการรวมกลุ่ม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ และเทคโนโลยี การผลิต และนำความรู้เหล่านั้นไปพัฒนาสินค้า และผลิตภัณฑ์ของตนเอง ทำให้ชุมชนมีพัฒนาการ มากขึ้น รวมไปถึงมีเครือข่าย และช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่กว้างขวางขึ้น ส่งผลให้แม่บ้าน ในบางชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อเรียนรู้การผลิตสินค้า และผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม เช่น ผลิตภัณฑ์สมุนไพร อาหารสมุนไพร เครื่องดื่มสมุนไพร และผลิตภัณฑ์ขนมเบเกอรี่ เป็นต้น ส่วนประเด็นของผลประกอบการด้านการท่องเที่ยวขึ้น เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวไม่ได้มุ่งหวัง ผลกำไรตอบแทน ผู้ศึกษาจึงไม่ได้ทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าว

ผลการประเมินหลังการทดลองการดำเนินงาน และประเมินศักยภาพด้านต่าง ๆ ของพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวใน สวนสมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น โดยใช้เกณฑ์ในการประเมินทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต พบว่า การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของ เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางกล่าวคือผลประเมินศักยภาพ ทางด้านบริบท และด้านผลผลิต อยู่ในระดับสูง ส่วนผลประเมินศักยภาพทางด้านปัจจัยนำเข้า และด้านกระบวนการอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งจากการทดลองดำเนินการ 2 ช่วงที่ผ่านมา ผู้ศึกษา และเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรฯ พบว่าหากมีการประสานงานเจ้าหน้าที่ทุก ๆ ฝ่ายให้มีความเห็นตรงกันในประเด็นของสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่สวน สมุนไพร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความชัดเจนมากขึ้น รวมถึงความ เข้าใจในการทำงานเป็นทีม และความต่อเนื่องในการดำเนินการ การดำเนินการจัดการจะยังมี

ศักยภาพ สามารถที่จะส่งเสริม และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวภายในสวนสมุนไพรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้นได้

จากการศึกษาการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ เปรียบเทียบการร่วมกันระหว่างผู้ศึกษาและเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พบว่า สวนสมุนไพรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สามารถพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ และนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกต่อนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ ก่อให้เกิดประโยชน์ และความคุ้มค่าในการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น รวมไปถึงผลประโยชน์ต่อชุมชน และผู้ประกอบการท้องถิ่นจากกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่โครงการสวนสมุนไพรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ จัดขึ้น ซึ่งรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจากการทดลองดำเนินการทั้ง 2 ครั้ง จะนำไปเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสวนสมุนไพรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ สยามบรมราชกุมารี ต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved